

UGUNSDROŠĪBAS UN CIVILĀS AIZSARDZĪBAS KOLEDŽA

UGUNSDROŠĪBA UN UGUNSDZĒSĪBA

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas

2. zinātniski praktiskās konferences materiāli

2024

Ugunsdrošība un ugunsdzēsība

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas 2. zinātniski praktiskās konferences rakstu krājumus.

Rīga: UCAK, 2024. 37. lpp.

Konferences organizatori:

Andris Molotans – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdzēsības un glābšanas darbu katedras vadītājs;

Artis Lunts – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdrošības un civilās aizsardzības katedras vadītājs.

Konferences rakstu redaktori:

Andris Molotans – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdzēsības un glābšanas darbu katedras vadītājs;

Artis Lunts – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdrošības un civilās aizsardzības katedras vadītājs;

Ginta Zemīte – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdrošības un civilās

Vitālijs Zaharovs – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdrošības un civilās aizsardzības katedras docents;

Kaspars Pilmanis – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdzēsības un glābšanas darbu katedras docents;

Ēriks Stankevičs – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdzēsības un glābšanas darbu katedras docents;

Sandis Āboliņš – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdzēsības un glābšanas darbu katedras lektors;

Jānis Pastars – Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas Ugunsdzēsības un glābšanas darbu katedras lektors.

Maketu veidojusi Samanta Jēkabsone – Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta Prevencijas un sabiedrības informēšanas nodaļas vecākā speciāliste.

Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešama Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas atļauja.

Citējot atsauce uz izdevumu ir obligāta.

Par rakstos atspoguļotajiem faktiem, viedokļiem un terminoloģiju atbild rakstu autori.

© Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža

ISBN 978-9934-38-330-4

SATURS

Priekšvārds	4
<i>Ilona Lecka</i> Karā ar bruņuvēsti, bet bez tiesībām šaut.....	5
<i>Jurijs Kaļeņevičs</i> Lēmumu pieņemšana, veicot operatīvo darbu.....	8
<i>Andris Molotanovs</i> Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas studējošo sagatavošana kvalifikācijas darbu izstrādei	13
<i>Andris Mickevičs</i> Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta sadarbība ar dienestiem dzīvnieku glābšanā.....	17
<i>Māris Veigurs</i> Darbavietas iekārtošana un organizēšana.....	20
<i>Andrejs Kotovs</i> Elpošanas aparāta ierīces sastāvdaļas.....	22
<i>Sergejs Latņikovs</i> Vadlīnijas atsārņošanas grupas izveidošanai veicot darbus ar bīstamām vielām.....	25
<i>Ilze Sokolovska</i> Dedzināšana – kriminālatbildības īpatnības	30

PRIEKŠVārds

Ugunsdrošība un civilajā aizsardzībā ir aktuālas tēmas, kas kļūst arvien nozīmīgākas mūsdienu sabiedrībā, kurā risku un apdraudējumu apjoms pastāvīgi pieaug. Šajā kontekstā Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas rīkotā 2. zinātniski praktiskā konference, kuras materiāli ir aplūkoti šajā rakstu kopumā, sniedz ieguldījumu profesionāļu apmācības, informācijas apmaiņas un jaunu pētījumu veicināšanā.

Konferences materiālos ir iekļauti pētījumi un analīzes, kas aptver plašu tematu klāstu — no studentu sagatavošanas un kvalifikācijas darba izstrādes līdz aktuālām problēmām un risinājumiem ugunsdrošības un ugunsdzēsības jomā. Svarīga uzmanība šajos rakstos ir pievērsta ne tikai teorētiskajiem aspektiem, bet arī praktiskajām pieredzēm, kas sniedz iespēju dalībniekiem apgūt jaunas prasmes un zināšanas.

Ikviens iesaistītā autora viedoklis un pētījums piedāvā unikālu perspektīvu, kas bagātina diskusiju par ugunsdrošības un ugunsdzēsības jomu. Mēs ceram, ka šis rakstu krājums iedvesmos studējošos, koledžas akadēmisko personālu un ugunsdrošības un ugunsdzēsības jomas speciālistus, mudinot uz jauniem pētījumiem un inovatīviem risinājumiem ugunsdrošības un ugunsdzēsības jomā.

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža atzinīgi vērtē visus, kas piedalījās konferencē un izstrādāja rakstus, jo tie veicina mūsu kopīgās zināšanas un izpratni par ugunsdrošību un ugunsdzēsību.

KARĀ AR BRUŅUVESTI, BET BEZ TIESĪBĀM ŠAUT

Ilona Lecka

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža

Ievads

Šodienas pasaulē robeža starp mieru un karu kļūst aizvien nenoteiktāka, – atsevišķi militāri bruņoti konflikti, Krievijas uzbrukums Ukrainai, notikumi Izraēlā, radījuši spriedzi un, aktivizējoties dramatiskiem notikumiem, tie atbalsojas arī tur, kur, it kā nekas dramatisks vēl nenotiek.

Vairāk nekā 2 gadu laikā esam vērojuši ukraiņu ugunsdzēsēju drosmīgos veikumus cīņā ar ugunsgrēkiem, ko izraisīja militārā artilērija, tāpat masu medijos redzams kā ugunsdzēsēji pašreizējā pilda savus pienākumus, neskatoties uz kara situāciju un bīstamajiem apstākļiem. Kā uzsver, Ukrainas ugunsdzēsēji, pirms kara sākuma un tagad, ugunsgrēka dzēšanas darbi ir ļoti atšķirīgi. Ugunsdzēsējiem tagad ir jāvalkā ložu necaurīdīgas vestes un ķiveres, kas ierastā ekipējuma svaram dod papildu svaru, tikpat smagi ir arī psiholoģiski, jo slodze ir milzīga, maiņas ir nebeidzamas. Kopumā ugunsdzēsējiem tas ir radījis augstu psiholoģisko, fizisko, emocionālo pārbaudi. Tāpēc, apsvērsim, ar kādiem izaicinājumiem ugunsdzēsēji glābēji varētu saskarties, strādājot karadarbības zonā, kā tas ietekmētu psihisko veselību un kādus preventīvos pasākumus varam uzsākt jeb kā šiem apdraudējumiem sagatavoties, kā attīstīt psiholoģisko stabilitāti. Apmācīts darbam un riskiem karadarbības zonā - tāpat vismaz daļēji aizsargāts.

Mērķis

Izveidot ugunsdzēsējiem glābējiem militārās pamatapmācības moduli teorētiskām un praktiskām militārām iemaņām.

Materiāli un metodes

Aptauja tika veikta 2024. gada janvārī. Aptaujā tika iekļauti divi jautājumi:

1. Vai Jūs vēlētos apgūt pamatzināšanas militārajā jomā?
2. Vai jūs vēlētos piedalīties militārās ugunsdzēsības mācībās?

Rezultāts

Aptaujas rezultāti liecina, ka būtu lietderīgi apgūt pamatzināšanas militārajā jomā, jo neesam psiholoģiski gatavi strādāt kara apstākļos, kā arī nav zināšanas un skaidrības kā tas ir – karā bez ieročiem. Saprotams, ka ieroči ugunsdzēsējiem netiks doti, jo to darba pienākumos ir glābt un dzēst, tas, ko tagad veic Ukrainas ugunsdzēsēji.

Autore uzskata, ka ugunsdzēsējiem šobrīd būtu nepieciešams minimāli pārzināt militāro jomu/tehnoloģijas/kara gaitu, tāpēc tika izveidots moduļa “Militāra ugunsdzēsības pamatapmācība” tematiskais plāns, kurā iekļautas tēmas:

1. Karadarbības pamatprincipi un virzieni.
2. Psiholoģiskās noturības attīstība un psiholoģiski – taktiskā rīcība karadarbības apstākļos.
3. Sprādzienbīstamu priekšmetu (sprāgstošās munīcijas un citu sprādzienbīstamu priekšmetu) atpazīšana.
4. Bezpilota gaisa kuģu nozīme karadarbības zonā.

Apgūstot dažādas militārās iemaņas, veidosies un attīstīsies izpratne par darbu karadarbības zonā. Savukārt ar virtuālās realitātes tehnoloģijas palīdzību, ugunsdzēsēji glābēji varētu efektīvi apgūt praktiskās iemaņas ugunsgrēku un glābšanas darbu veikšanā kaujas apstākļos.

Apskatot informāciju, autore secina, ka pēdējos gados pieaudzis militāro mācību skaits, kurās piedalās ne tikai NBS un zemessargi, bet arī NMPD, valsts institūcijas, pašvaldības, bet mācības, kur piedalītos ugunsdzēsēji glābēji pildot savus tiešos pienākumus t.i., glābt, dzēst pirmo reizi notikušas vien 2023. gadā Nacionālo bruņoto spēku (NBS) organizētās

visaptverošās valsts aizsardzības mācībās "Namejs 2023", kur tika veidota sadarbība ar zemessardzi. Lietderīgi būtu izstrādāt mācību scenāriju un organizēt militārās mācības "NBS+VUGD" ar mērķi stiprināt sadarbību starp NBS un VUGD. Attīstot šo jomu iegūtu vienotu izpratni par to, kas sagaidāms karadarbības zonā, rastos prasmes strādāt kaujas apstākļos, izjust psiholoģisko spriedzi, no profesionālā dienesta karavīriem iemācītos militāros aspektus.

Diskusija

Ar ko ugunsdzēsējs glābējs atšķiras no citiem profesiju pārstāvjiem? Ar to, ka ārkārtas situācijās vajag mobilizēt savu psihi, emocijas un profesionāli veikt savu darbu. Tā ir glābēja profesijas specifika un ne katrs to var veikt. Psiholoģiskā gatavība strādāt sarežģītos profesionālās darbības procesos, tas ir pamats arī ugunsdzēsēju glābēju drošībai. Glābēju profesionālā darbība ir saistīta ne tikai ar risku dzīvībai, bet arī ar augstu atbildības pakāpi par ārkārtas situācijām, cietušo cilvēku dzīvību un veselību. Glābšanas, meklēšanas un citu neatliekamu darbu iznākums ir atkarīgs no ugunsdzēsēju profesionalitātes un psiholoģiskās gatavības un noturības. Kara apstākļos pievienosies citas emocijas un kaujas stress, par kuru iespējams pat nevaram iedomāties. Katrs cilvēks ir individuāls un reaģē uz situāciju dažādi un ugunsdzēsējs glābējs nav izņēmums. Lielu lomu šeit spēlē ugunsdzēsēju glābēju personības īpatnības, pieredze, treniņš. Sagatavošanās karam psiholoģiski ir sarežģīts un daudzpusīgs process, bet ārkārtīgi būtisks, lai spētu efektīvi rīkoties. Sagatavošanas process ietver gan praktiskas sagatavošanās darbības, gan psiholoģisku izturību. Psiholoģiskā izturība nozīmē attīstīt garīgo elastību un spēju pielāgoties mainīgiem apstākļiem un praktizēt stresa pārvaldības tehnikas, piemēram, elpošanas vingrinājumus, relaksācijas un apzinātības tehniku. Regulāras fiziskās aktivitātes var palīdzēt mazināt trauksmi un veiksmīgāk izturēt stresa situācijas. Kā atzīmē NBS psihologi: "Kaujas stresu rada apstākļu kopums, viss, kas tur ir, milzīgs stimuls, kas psihei patstāvīgi saka – esmu briesmās un ir nepieciešams izdzīvot. Un šos stresorus var iedalīt četros lielos blokos: vides, fiziskie, kognitīvie un emocionālie, un tas var radīt akūtas stresa reakcijas" (Romanovska, 2023). Lai precīzāk veiktu sagatavošanos, šeit noderētu ukraiņu ugunsdzēsēju zināšanas un pieredze ugunsgrēka dzēšanas un glābšanas darbos karadarbības apstākļos, kas ir neparedzami un ārkārtīgi bīstami.

Militāro mācību laikā ugunsdzēsēji glābēji apgūtu pamatzināšanas karadarbības apstākļos. Mācības derētu organizēt tā, lai tās būtu maksimāli tuvu reālai situācijai t.i., karadarbības situācijām. Mācību procesā lietotu līdzekļus, kas maksimāli pietuvināti reāliem kaujas apstākļiem:

1. Kaujas imitācijas līdzekļus: sprādzienu imitatorus, dūmu sveces, petardes, signālraketes u.tml.
2. Skaņu efektu ierakstu translēšanu: tanku šāviņš, ieroču šāviņi, mīnu sprādzieni, zemu lidojošu lidaparātu skaņas.
3. Vizuāli uzskates materiāli: bojātas tehnikas maketi, sagrūvumi, dažādu šķēršļu imitācija.
4. Resursu ierobežojumi, sakaru traucējumi u.tml.

Praktiskās mācības var salīdzināt ar sportu, jo vairāk trenējas, jo augstāki rezultāti. Ja cilvēks ir lasījis grāmatu par kādu sporta veidu un teorētiski zina, kā to spēlēt, bet neko nav praktiski darījis, vēlāmā rezultāta nebūs. Līdzīgi ir ugunsdzēsēju darbā – ja ir apgūtas teorētiskās zināšanas, bet tās netrenē, prasmes ir vājas. Regulāri treniņi ugunsdzēsējiem glābējiem nodrošina augstas kvalifikācijas un prasmju saglabāšanu un pilnveidošanu.

Kā atzina ukraiņu ugunsdzēsēji, tad viens no momentiem, kuru nedrīkst pieļaut – neatdod no sevis visu līdz pēdējam t.i., strādāt kā psihologiem, mediķiem un darīt vēl citus darbus, kuri primāri nav saistīti ar cilvēku glābšanu un ugunsgrēka dzēšanu. Izsīkstot spēkam, ugunsdzēsēju var pārņemt apātija, depresija, var rasties dažādi psihiski traucējumi līdz pat psihozēm. Tas šobrīd ir samērā izplatīti novērojams Ukrainā, kad apšauda no visām pusēm, bet

ugunsdzēsējiem jāstrādā. Lai izdzīvotu, psihei jāspēj adaptēties, bet, kad psihiskie procesi adaptējas, adaptējas un atkal adaptējas, pienāk kaut kāda robeža, pie kuras var vienkārši sabrukt. Tas ir tas, ko sauc par *kara neurozi*, tas ir kas tāds, ar ko pats vairs nespēj tikt galā. Lai nenonāktu, līdz šādam stāvoklim ugunsdzēsējam glābējam jābūt fiziski gatavam, psiholoģiski stabilam, lai prāts zinātu, kā rīkoties un dažādu situāciju apmācītam, lai varētu to visu apvienot reālās dzīves scenārijos.

Secinājumi

1. Militārām ugunsdzēsības mācībām ir būtiska loma, lai praktiski trenētu un stiprinātu psiholoģisko noturību, kā arī radītu izpratni par darbu karadarbības apstākļos. Apgūstot teorētiskas un praktiskas pamatzināšanas militārā jomā, karadarbības gadījumā ugunsdzēsēji glābēji būtu vismaz daļēji sagatavoti, jo būt gataviem pilnībā, ja neesi bijis reālos apstākļos nav iespējams tīri psiholoģiski.
2. Piedāvātajam modulim ir ieteikuma raksturs, tematiskajā plānojumā var konkretizēt un papildināt šī moduļa parauga mācību saturu, tā apguves secību.

Literatūras avoti

1. Arī karā ir izdzīvošanas instinkts! – <https://www.la.lv/ari-kara-ir-izdzivosanas-instinkts> [skatīts 29.05.2024.]
2. Here`s what would happen if Putin ordered a nuclear strike in Ukraine – <https://www.forbes.com/sites/roberthart/2022/09/30/heres-what-would-happen-if-putin-ordered-a-nuclear-strike-in-ukraine/?sh=4ed4fc275fd8> [skatīts 29.05.2024.]
3. Kad karavīri zvana burtiski no kaujas lauka. Ukrainu psiholoģe par darbu kara laikā un gaidāmo pēc tā – <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/sarunas/kad-karaviri-zvana-burtiski-no-kaujas-lauka-ukrainu-psihologe-par-darbu-kara-laika-un-gaidamo-pec-ta.a493469/> [skatīts 30.05.2024.]
4. Kas ir psiholoģiska noturība un kā to uztrenēt – <https://www.sargs.lv/lv/podkasti/2022-05-19/podkasts-kas-ir-psihologiska-noturiba-un-ka-uztrenet-ka-saglabat-vesu-pratu> [skatīts 04.06.2024.]
5. Militārās mācības – <https://www.lsm.lv/temas/militarasmaciibas/?src=ls&p=2> [skatīts 31.05.2024.]
6. Mūsdienu militārā psiholoģija Latvijā un militārā psihologa profesionālā darbība kara laikā – <https://panopto.rsu.lv/Panopto/Pages/Embed.aspx?id=8016d07b-813a-4db9-b13b-afe900fb6d38> [skatīts 30.05.2024.]
7. NBS psihologi konferencē runā par kara ietekmi uz karavīra un sabiedrības psiholoģisko veselību – <https://www.sargs.lv/lv/nbs/2023-04-14/nbs-psihologi-konference-runa-par-kara-ieteikmi-uz-karavira-un-sabiedribas> [skatīts 30.05.2024.]
8. Psihiskā veselība un psiholoģiskā noturība, un ar to saistītie faktori – <https://www.vm.gov.lv/lv/media/6491/download> [skatīts 04.06.2024.]
9. Vai visam esam gatavi? – https://news.lv/Latvijas_Avize/2022/07/05/vai-visam-esam-gatavi [skatīts 31.05.2024.]
10. Vidzemē norisinās militārās medicīnas mācības “Ausma” – <https://www.sargs.lv/lv/militaras-macibas/2024-05-28/foto-vidzeme-norisinās-militaras-medicinas-macibas-ausma> [skatīts 31.05.2024.]
11. Ugunsgrēku dzēšana ellē – <https://jauns.lv/raksts/arzemes/523725-fotostasts-ugunsgreku-dzesana-elle-ukrainas-ugunsdzeseji-dara-visu-lai-palidzetu-savai-zemei> [skatīts 04.06.2024.]

LĒMUMU PIENĒMŠANA, VEICOT OPERATĪVO DARBU

Jurijs Kaļeņevičs

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža

Ievads

Lēmumu pieņemšana ir gan zinātne, gan māksla. Attiecīgi lēmumu pieņemšana ir jebkuras vadības pamatā. Vadība ir mērķtiecīga, apzināta un profesionāla ietekme uz konkrētu objektu vai procesu, lai atrisinātu uzdotās problēmas un izpildīt uzticētos uzdevumus.

Vadības lēmuma pieņemšana ir galvenā situācijas ietekmēšanas forma, lai to atrisinātu vai mainītu. Ietekmes formas ietver arī padoto uztveri par vadītāju, reakcijas uz uzvedību un līdera vispārējo tēlu viņu zemapziņas līmenī. Tāpēc prasmīga vadības lēmumu pieņemšana pārvērš parastu darbinieku par autoritatīvu vadītāju.

Ir plaša un šaura izpratne par lēmumu pieņemšanas procesu.

Paplašinātā nozīmē lēmumu pieņemšana tiek identificēta ar visu vadības procesu. Šeit lēmumu pieņemšana tiek veikta kā labākā risinājuma izvēle no dažādām iespējamām iespējam esošo problēmu daudzveidības un daudzfaktoru rakstura apstākļos.

Vadības lēmums ietver ne tikai izvēlēto alternatīvu (visu alternatīvu kombināciju), bet arī izvēlei atbilstošu darbības virzienu. Šajā ziņā lēmums un rīcība nav atdalāmi, kas ir ļoti svarīgs faktors.

Vienlaikus praksē var tikt veiktas darbības, kas nav adekvātas pieņemtajiem lēmumiem izpildītāju nepietiekamas kvalifikācijas un aktīvās vai pasīvās pretošanās pieņemtajiem lēmumiem. Neparedzētu apstākļu rašanās, uz kuriem var rasties izpildītāju reakcijas darbības vai bezdarbības veidā, bet kuri nekādā veidā netiek ņemti vērā pieņemto vadības lēmumu sistēmā.

Efektīvu lēmumu pieņemšana ir līdera galvenais uzdevums neatkarīgi no darbības jomas un amata. Pieredzējušam vadītājam jāspēj operatīvi izdarīt pareizo izvēli, kas noved pie efektīva problēmas risinājuma.

Tāpat kā jebkuras prasmes, lēmumu pieņemšanas prasmes var un vajadzētu attīstīt.

Darba mērķis

Analizēt lēmumu pieņemšanas procesu nenoteiktības situācijās. Izvērtēt nenoteiktības situāciju un tās faktoru ietekmi lēmumu pieņemšanā

Materiāli un metodes

Pētījuma uzdevumu risināšanai izmantota speciālā un zinātniskā literatūra, kā arī personīgie pētījumi un pieredze.

Izmantotā analītiskā metode – saistošas informācijas analīze.

Rezultāti

Lēmuma pieņemšanas process ir kompleks darbs, kura rezultātā no daudzām iespējamām izvēlas īstenojamo darbību. Lēmumu pieņemšanas process nenoteiktības situācijās ietver šādus posmus (Mihejeva, L. 2005.):

- problēmas definēšana un lokalizācija;
- informācijas savākšana un apstrāde;
- alternatīvu meklēšana, izvērtēšana un izvēle;
- lēmuma izvēle un tā pieņemšana.

Veiksmīgam un efektīvam lēmuma pieņemšanas procesam raksturīgas šādas pazīmes:

- savlaicīgums: lēmums jāpieņem īstajā laikā, cik ātri vien iespējams, lai nepalielinātu nenoteiktību un risku;
- objektivitāte: objektīvs lēmuma pieņemšanas process balstās uz pietiekamu informācijas faktu un datu izklāstu;
- racionalitāte: aiz katra lēmuma un tā pieņemšanas procesa eksistē loģika;

- mērķtiecība: lēmuma pieņemšanas procesu veic, un lēmumu pieņem, lai sasniegtu izvirzītos mērķus.

Zināms, ka katrs lēmuma pieņemšanas process sākas ar problēmas definēšanu un izdalīšanu, bet galvenie iemesli, kas pieprasa problēmas definēšanu, var būt dažādi:

- darbības efektivitāte, salīdzinot ar iepriekšējo pieredzi;
- sasniegtie rezultāti neatbilst plānotajiem mērķiem;
- rezultāti ir neapmierinoši, salīdzinot ar iegūtajiem rezultātiem līdzīgās situācijās.

Kad lēmums ir pieņemts, to uzreiz virza uz izpildi, piesaistot nepieciešamos resursus un izveidojot atpakaļ saites kontroles sistēmu.

Izšķirošā lēmuma pieņemšanas procesa stadijas ir pakļautas ārējās un iekšējās vides ietekmei un tādiem nozīmīgiem faktoriem kā lēmuma svarīgums un laika ierobežojums.

Pieņemtie lēmumi pēc sava svarīguma un nozīmīguma var būt:

- maznozīmīgi;
- vidēji nozīmīgi;
- ļoti nozīmīgi.

Lēmumu salīdzinošo nozīmīgumu nosaka, izvērtējot sekojošus kritērijus:

- konkrētā lēmuma iedarbībai pakļauto cilvēku skaits; nepieciešamo resursu patēriņš;
- pieņemtā lēmuma ietekme uz darbības efektivitāti; vadītāja patērētais laiks lēmuma izvēles pamatošanai, pieņemšanai un lēmuma realizācijai.

Visi apkārtējie apstākļi, kas iedarbojas uz lēmuma pieņemēju, veido divas situācijas: noteiktības vai nenoteiktības.

Noteiktības situācijā lēmuma pieņēmējs zina visas piedāvātās alternatīvas un to radītās sekas. Pieņemto lēmumu veido tā alternatīva, kas nodrošina maksimālu sagaidāmo rezultātu.

Nenoteiktības situācijā lēmuma pieņēmējs var prognozēt dažādu piedāvāto alternatīvu sagaidāmos rezultātus, bet nav zināma šo rezultātu sasniegšanas ticamība. Lēmuma pieņēmēja galvenais uzdevums ir paredzēt katras alternatīvas sagaidāmā rezultāta ticamību un, pamatojoties uz to, pieņemt atbilstošu lēmumu.

Diskusija

Dažas lēmumu pieņemšanas metodes ir zinātniskas, bet balstās uz intuīciju, kura saistīta ar personisko pieredzi un līdera īpašībām.

Lēmumu veidošana un atlase parasti tiek pieņemta empīriski: izmantojot loģisko domāšanu un intuīciju. Šāda darbība raksturo vadītāja darbu, kurš gan personīgi pieņem lēmumus, gan organizē darbinieku darbu noteiktu lēmumu sagatavošanā un īstenošanā.

Kļūdas lēmumu pieņemšanā var radīt lielas negatīvas sekas, jo lēmumi attiecas ne tikai uz vienu indivīdu, bet visbiežāk attiecas uz nodaļu vai organizāciju kopumā. Jebkura līmeņa vadītāju pieņemto lēmumu kvalitātes uzlabošana ir vissvarīgākā rezerve visu vadības darbību uzlabošanai.

Jēdziens *lēmumu pieņemšana* tiek interpretēts šaurā un plašā nozīmē.

Šaurā nozīmē tas ir dažādu iespēju noteikšanas un analīzes beigu darbība, kuras mērķis ir izvēlēties un apstiprināt labāko risinājumu. Arī lēmums var tikt interpretēts kā izvēles rezultāts, tad tas ir priekšraksts uz rīcību.

Plašā nozīmē lēmumu pieņemšana ir process, kas notiek laika gaitā un tiek veikts vairākos posmos. Lēmumu pieņemšana ir viena rīcības veida izvēle, viena alternatīva no vairākām pieejamajām. Ja nav alternatīvu, tad nav izvēles un līdz ar to arī lēmuma (Mihejeva, L. 2005).

Labākā risinājuma atrašanas process sākas ar pilnīga alternatīvu saraksta noteikšanu. Ja alternatīvu ir daudz, tad katras izvērtēšana var būt grūts uzdevums. Pieņemamo alternatīvu atlase notiek, izlaižot tās caur dažādu ierobežojumu filtru (resursu, juridisko, sociālo, morālo un ētisko).

Iespējamais lēmumu pieņemšanas algoritms

Šis algoritms ir vispiemērotākais sarežģītu problēmu risināšanai. Šis lēmuma pieņemšanas algoritms var ietvert šādas darbības (Senderov, L. 2016):

1. solis – definējiet mērķus un uzdevumus.

Mēs definējam mērķus un uzdevumus, kas mums jāsasniedz. Koncentrēšanās uz tiem palīdz mums veidot visu turpmāko darbu. Ir teiciens: *Pareiza problēmas formulēšana ir svarīgāka par tās risinājumu.*

2. solis – datu vākšana.

Mēs apkopojam datus un informāciju, kas nepieciešama situācijas analīzei un lēmuma pieņemšanai. Tie var būt jebkuri informācijas avoti.

3. solis – datu analīze.

Mēs analizējam saņemtos datus un informāciju, izmantojot dažādas metodes. Varat izmantot loģisko analīzi, modelēšanu, speciālistu vērtējumus.

4. solis – risinājuma iespēju izstrāde.

Mēs rūpīgi apsveram dažādas risinājuma iespējas, pamatojoties uz rezultātiem, ko saņēmām pēc analīzes.

5. solis – risinājumu izvērtēšana.

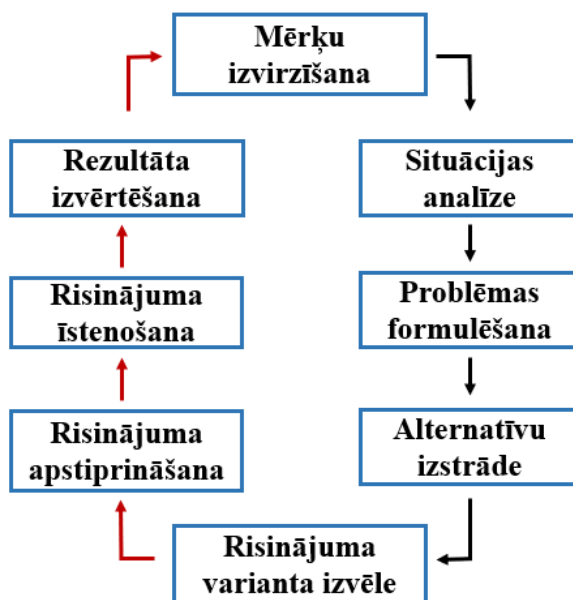
Katru risinājuma variantu izvērtējam pēc dažādiem kritērijiem, tādiem kā efektivitāte, riski, izpildes laiks un citi faktori. Pēc novērtējuma mēs nosakām optimālāko rīcību un, pamatojoties uz to, nosaka labāko risinājumu.

6. solis – ieviešana.

Mēs ieviešam izvēlēto risinājuma variantu un noteikti sekojam līdzi rezultātiem. Pamatojoties uz rezultātiem, mēs novērtējam risinājuma efektivitāti un nepieciešamības gadījumā veicam korekcijas.

Lēmumu pieņemšanas procedūra

Lēmuma pieņemšanas procedūra var ietvert šādus posmus (Senderov, L. 2016):

1.att. Lēmuma pieņemšanas procedūra

Svarīgs punkts šajā procedūrā ir tas, ka process pastāvīgi iet pa apli, jo situācija var mainīties jebkurā brīdī.

Metode - Dekarta kvadrāts

Dekarta kvadrāts – ir īpaša metode, kas ļauj pieņemt lēmumus, salīdzinot un izsverot argumentus vienkāršā vizuālā formā. Tajā ir četri jautājumi, uz kuriem atbildot, cilvēks saņem četras alternatīvas. Tas ļauj izvairīties no šauras koncentrēšanās uz atsevišķiem risinājuma aspektiem (Stroeva, E. 2014.).

Tajā pašā laikā Dekarta kvadrāts ir ļoti vienkāršs lēmumu pieņemšanas paņēmieni, kura izmantošanai nepieciešams ļoti mazs laiks. Izmantojot šo metodi, ir diezgan viegli noteikt galvenos atlasē kritērijus, kā arī novērtēt jebkura lēmuma varianta sekas.

Kad lielākā daļa cilvēku nonāk situācijā, kad viņiem ir jāpieņem ātri lēmumi, viņi mēdz koncentrēties uz vienu vai retāk divām tās iezīmēm. Ar to iedzen sevi sava veida strupceļā, kurā netiek pamanīti citi būtiski atlasē kritēriji. Turklāt cilvēka standarta domāšana veicina to, ka viņš sev uzdod tikai vienu jautājumu: *Kas notiks, ja tā notiks?*, jo parastais problēmas risināšanas scenārijs paredz konkrētas darbības veikšanu un tai sekojošās atgriezeniskās saites izvērtēšanu.

Kas notiks, ja tas notiek	Kas notiks, ja tas nenotiek
Kas nenotiks, ja tas notiek	Kas nenotiks, ja tas nenotiek

2.att. Dekarta kvadrāts

Divi domāšanas veidi

Pirmā sistēma – intuitīvā/emocionālā domāšana:

Sarežģītā nenoteiktības situācijā cilvēks iekrīt lamatās, kurus iestatījusi tā sistēma. Mums šķiet, ka lēmumus pieņemam racionāli, bet patiesībā lēmumu ātri un intuitīvi pieņēma pirmā sistēma. Viena no sistēmas iezīmēm ir tā, ka tā ir ātra, automātiska, bieži vien neapzināti. Pirmajā sistēmā ir iekļauti standarta domāšanas modeļi. Tas nozīmē, ka mūsu smadzenes iekļaus sarežģītu situāciju kādā no pazīstamajiem modeļiem, un lēmums būs attiecīgs. Tā kā sistēmas pamatā ir automātisms, šāds lēmums ne vienmēr ir pareizs.

Otrā sistēma – racionālistiskā domāšana:

Otrā sistēma ir lieliski piemērota sarežģītu problēmu risināšanai un analīzei. Bet tajā pašā laikā sistēmai ir ierobežojumi: tā ir laikietilpīga, liels garīgās enerģijas patēriņš un nepieciešamība pēc apzinātas kontroles.

Neakadēmiskas idejas

1. Pirmais noteikums:

Nav svarīgi, kādu lēmumu jūs pieņemat. Mēs parasti domājam, ka mūsu lēmumu pareizība ir atkarīga no mūsu spējas pareizi paredzēt to sekas un rezultātus. Taču patiesībā mūsu izvēles sekas nav iespējams paredzēt, jo šīs sekas nosaka daudzi neparedzami faktori.

Principā nav pareizas vai nepareizas izvēles. Katrai no mūsu apsvērtajām izvēlēm ir savas priekšrocības vai trūkumi. Citādi mēs to vienkārši nebūtu apsvēruši. Tāpēc jautājums nav par to, kādu izvēli tu izdarīsi, bet gan par to, kā tu rīkosies pēc šīs izvēles izdarīšanas. Nav tik svarīgi, kuru ceļu izvēlaties, bet gan tas, kā pa to pārvietojaties un cik gatavs esat šķēršļiem un pārsteigumiem, kas noteikti radīsies pa šo ceļu neatkarīgi no tā, kādu izvēli izdarīsi.

2. Otrais noteikums:

Pareizi lēmumi ir visbīstamākie. Izvēloties grāmatu veikalā, mēs to darām pēc vāka, pēc anotācijas. Taču, lai kā arī skatītos uz vāka, grāmata vienalga var izrādīties pilnīgi atšķirīga no priekšstata par to, ko sev veidojam no vāka.

Tas pats notiek, kad mēs pieņemam pilnīgi jebkuru lēmumu. Katrai no mums pieejamajām izvēlēm ir savs *vāciņš* – tas ir informācijas kopums, kas mums ir pieejams lēmuma pieņemšanas brīdī. Laba seguma izvēle var nesniegt gaidītos rezultātus. Tam jābūt gatavam. Paradoxāli, bet tie lēmumi, kurus mēs uzskatām par pareiziem, ir visbīstamākie. Jo, tos pieņemot, ceram, ka pieņemtā lēmuma nosacītā pareizība pati novērsīs negatīvos notikumu attīstības scenārijus. Un rezultātā mēs esam nesagatavoti tām sekām un grūtībām, kurām, no mūsu viedokļa, nemaz nevajadzēja pastāvēt. Galu galā mums šķiet, ka mēs visu izlēmām pareizi. Nekad nepaļaujieties uz sajūtu, ka esat pieņēmis pareizo lēmumu.

3. Trešais noteikums:

Izvēlies nevis pēc perspektīvām, bet pēc iespējām. Pētījuma rezultātā tika pierādīts, ka tas, ko saucam par veiksmi, patiesībā ir spēja pamanīt iespējas, kuras mums ir ikdienā.

Tās būtība ir novērtēt nevis rītdienas izredzes, bet gan šodienas iespējas, ko dzīve jums piedāvā. Vispirms varat izdarīt izvēli un pēc tam meklēt iespējas to īstenot. Bet jūs varat rīkoties otrādi – izdriest izvēli, pamatojoties uz iespējām, ko jums piedāvā konkrētā situācija. Otrā metode ir efektīvāka.

Secinājumi

1. Jāņem vērā, ka lēmumiem nenoteiktības situācijā raksturīgs tas, ka izvēlēta alternatīva nav optimāla, jo informācija nekad nebūs pilnīga. Tāpēc ir jāveic jutīguma analīze.
2. Lēmuma pieņemšanas procesā no daudzām iespējamām alternatīvām izvēlas to, kas nodrošina maksimālu rezultātu izvīrītā mērķa sasniegšanā.
3. Lēmuma pieņemšanas procesu sarežģīt nenoteiktība, kas neļauj noteikt lēmuma rezultātu iestāšanās ticamību.
4. Nenoteiktības vai riskantā situācijā lēmuma pieņēmēja galvenais uzdevums ir prognozēt katras piedāvātās alternatīvas sagaidāmā rezultāta ticamību un, pamatojoties uz novērtējumā iegūtajiem rezultātiem, pieņemt racionālu lēmumu.
5. Lai pieņemtu racionālu lēmumu riskantā nenoteiktības situācijā, lēmuma pieņēmēji var izvēlēties trīs ceļus: izvairīties no nenoteiktības, pievilkt nenoteiktību pie noteiktības, samazināt apkārtējo nosacījumu nenoteiktību.
6. Rezultātā tiek izvēlēta tā alternatīva, kas spēj nodrošināt maksimālu ieguvumu.
7. Lēmuma pieņemšanas procesā var izmantot novērtējuma metodes, apstrādājot ekspertu individuālos lēmumus ar salīdzināšanas procedūru palīdzību.
8. Sajūta, ka esat pieņēmis pareizo lēmumu, nekad negarantē, ka lēmums patiešām bija pareizs.

Literatūras avoti

1. Arrow, K. Aspects of the theory of Risk Bearing. 2002. Helsinki. – 57 p.
2. Mihejeva, L. 2005. Lēmumu pieņemšanas process. LLU Raksti. 15. 310 lpp.
3. Senderov, L. 2016. Methods of making management decisions: textbook. manual - M.: INFRA-M, 227 p.
4. Stroeve, E. 2014. Development of management decisions: Textbook - M.: SIC INFRA-M, 128 p.

UGUNSDROŠĪBAS UN CIVILĀS AIZSARDZĪBAS KOLEDŽAS STUDĒJOŠO SAGATAVOŠANA KVALIFIKĀCIJAS DARBU IZSTRĀDEI

Andris Molotans

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas īsā cikla programmā *Ugunsdrošība un ugunsdzēsība* studiju kursā *Vadības zinības pamati* ir ieviests studiju saturs *Pētnieciskā darbība*. Šī pētījuma iecere bija aprobēt vienu no studiju satura uzdevumiem, kas saistīts ar studējošo sagatavošanu kvalifikācijas darbu izstrādes procesam, bet tieši kvalifikācijas darbu izstrādei.

Pētījumā piedalījās Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas (turpmāk – koledža) klātienēs 2.kursa (turpmāk – PLK) un nepilna laika neklātienēs 3.kursa (turpmāk – NLN) studējošie.

Mērķis

Pilnveidot studējošo zināšanas un prasmes koledžas kvalifikācijas darbu izstrādē.

Materiāli un metodes

2023. gada 16.oktobrī koledžas PLK un NLN studējošie saņēma uzdevumu sagatavot referātu līdz 2023. gada 23. oktobrim. Referāta izstrādes nosacījumi bija atvasināti no koledžas iekšējiem noteikumiem *Kvalifikācijas darbu izstrādāšanas un aizstāvēšanas kārtība Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžā* (Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas iekšējie noteikumi Nr.22/3-1.1.-19/1). Efektīvākai saziņai ar studējošiem tika izveidotas *WhatsApp* saziņas grupas, kā arī notika saziņa ar e pasta starpniecību. 18.10.2023. referāta iesniegšanas termiņš tika samazināts par piecām dienām, tika noteikts jauns referāta iesniegšanas termiņš 19.10.2023. plkst.22:00.

Studējošie varēja brīvi izvēlēties, kādu no deviņām piedāvātajām referāta tēmām: *Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta attīstība mūsdienās; Tīmeklī (online) pieejamā informācija par ugunsdrošību un civilo aizsardzību; Ugunsdrošība, ugunsdzēsība un civilā aizsardzība mobilo lietotņu kontekstā; Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests sociālo mediju skatījumā; Digitālās prasmes ugunsdrošības un ugunsdzēsības speciālistiem; Informācijpratības ietekme uz ugunsdrošības un ugunsdzēsības studentu izglītības procesu; Dažādi veidi, kā attīstīt zināšanu līmeni par ugunsdrošību un ugunsdzēsību koledžas studējošiem; Rekrutēšanas pasākumi studijām Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžā; Valsts politikas ietekme uz ugunsdrošību Latvijā.*

Tika noteiktas referāta izpildes vadlīnijas: Referāta rakstīšanai nepieciešamas iemaņas: Spēja atlasīt informāciju par izvēlēto tēmu; Prasme analizēt, Atlasīt nepieciešamos faktus un argumentus; Prasme plānot un loģiski sakārtot materiālu; Spēja ievērot autortiesības un citēšanas principus; Spēja izteikt pamatotos spriedumus un izdarīt secinājumus; Spēja noformēt tekstu un vizualizācijas.

Tika noteikti 18 referāta izstrādes un noformējuma kritēriji, kuri tika vērtēti ar ieskaitīts vai neieskaitīts, veidojot vienu vai nulle punktus attiecīgi. Punktu summa veidoja referāta izpildes vērtējumu. Prasības paredzēja šādus nosacījumus: *Titullapa; Saturs; Literatūras saraksts; Katra nodaļa jaunā lapā; Galvenā doma ievadā; Darba apjoms 3-5 lpp.; Darbā obligāti jābūt ievietotam attēlam un tabulai; Studējošais noteiktajā termiņā iesniedz referātu elektroniski; Referāts iesniegts vienā PDF datnē; Referāta nosaukums izveidots pēc parauga: 3NLN_Krumins_Janis_2023 vai 2PLK_Berzins_Janis_2023; Ievada garums pus lapa; Ievadā ir atsauce; Ievadā ir referāta mērķis; Iztirzājums atbilsts tēmai un nosaukumam; Nobeigumā 2 – 3 secinājumi; Nobeigumā 2 – 3 priekšlikumi; Noformējums un ortogrāfiskās prasības.*

	Vērtējums		Vērtējums		Vērtējums		Vērtējums	
	Iesk.	Neiesk.	Iesk.	Neiesk.	Iesk.	Neiesk.	Iesk.	Neiesk.
Izveido titullapu	1		1		1		1	
Izveido saturu	1		1		1		1	
Izveido literatūras sarakstu	1		1		1		1	
Katru nodaļu sāk jaunā lapā	1		1		1		1	
Galvenā doma	1		1		1		1	
Darba apjoms ir 3-5 lapas	1			1		1		1
Darbā obligāti jābūt ievietotam attēlam un tabulai		1	1		1		1	
vismaz 5 dažādi zinātniskās literatūras avoti		1		1		1		1
Studējošais noteiktajā termiņā iesniedz referātu elektroniski vienā PDF datnē	1		1		1		1	
3NLN_Krumins_Janis_2023 vai 2PLK_Berzins_Janis_2023	1		1		1		1	
Pus lapa	1		1			1	1	
Atsauces		1		1	1		1	
Mērķis	1			1	1			
Atbilst tēmai - nosaukumam	1		1		1		1	
2-3 secinājumi	1		1		1		1	
2-3 priekšlikumi	1		1		1			1
Noformējums, ortogrāfija	1		1		1		1	
PUNKTI	15	3	14	4	15	3	14	3
VĒRTĒJUMS	5		6		7		6	

1.att. Referāta izstādes un noformējuma prasības

Tika noteikti un aprakstīti referāta vērtēšanas kritēriji vērtējuma diapazonā no 1 līdz 10.

Rezultāti

Pētījumā piedalījās 12 PLK studējošie un 14 NLN studējošie.

Analizējot darba stāžu Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestā, tika noteikti šādi rādītāji. PLK studējošo darba stāžs dienestā ir 1,1 gadi ($\pm 0,3 SD$) un NLN studējošo darba stāžs dienestā ir 8,8 gadi ($\pm 2,6 SD$).

Analizējot vecuma rādītājus tika noteikts, ka PLK studējošiem vecums 20,1 gadi ($\pm 0,8 SD$), savukārt NLN studējošiem dienesta stāžs 34,1 gadi ($\pm 4 SD$).

Ar aptaujas jautājumiem tika noteikta studējošo nostāja pret pētījumā veiktām aktivitātēm.

Pirmais jautājums bija: *Kā jūs jutāties saņemot uzdevumu Referāts 16.10.2023?* 41,7 % PKL studējošie atbildēja: *Biju ieinteresēts*, 41,7% studējošie norādīja: *Īpaši nesatraucos*, 16,7% studējošo norādīja: *Uzdevums nepatika, tas ir apgrūtinājums*. Savukārt NLN 41,2% studējošie atbildēja: *Uzdevums ļoti nepatika, ir jāgatavojas nopietniem pārbaudījumiem, nav laika referātiem*, 35,3% studējošie norādīja: *Īpaši nesatraucos*, 17,6% studējošie norādīja: *Uzdevums nepatika, tas ir apgrūtinājums*, bet 5,9% studējošie norādīja: *Bija ieinteresēti*.

Otrais jautājums bija saistīts ar pašvērtējumu: *Vai jums izdevās paveikt uzdoto uzdevumu Referāts?* PLK 90,9% studējošie atbildēja: *Izdevās*, 9,1% studējošie atbildēja: *Neizdevās*. Savukārt NLN 92,9% studējošie atbildēja: *Izdevās*, 7,1% studējošie atbildēja: *Neizdevās*.

Trešajā jautājumā studējošiem bija jānorāda pašvērtējums 10 ballu sistēmā, par paveikto uzdevumu. Lai noteiktu pašvērtējuma rādītāju, tika izmantota *Excel statistics* programmatūra un noteikts *Mode (Mo)* rādītājs. PLK studējošo pašvērtējumā rādītājs bija 7 (*Mo*), un NLN studējošo pašvērtējuma rādītājs bija 7 (*Mo*).

Nākamo jautājumu atbilžu iedalījums bija: *Jā; Drīzāk jā; Drīzāk nē; Nē*.

Vai Jūs sajūtāt satraukumu, kad tika samazināts uzdevuma izpildes termiņš? PLK 6 studējošie atbildēja: *Jā*, bet 5 studējošie atbildēja: *Drīzāk jā*. NLN 7 studējošie atbildēja: *Jā*, 5 studējošie atbildēja: *Drīzāk jā*, bet 2 studējošie atbildēja: *Drīzāk nē*.

Vai Jūs ieguvāt noderīgu informāciju, veicot šo uzdevumu? PLK 6 studējošie atbildēja: Jā, 2 studējošie atbildēja: Drīzāk jā, 4 studējošie atbildēja: Drīzāk nē. Savukārt NLN 7 studējošie atbildēja: Jā un 7 studējošie atbildēja: Drīzāk jā.

Vai Jūs ieguvāt zināšanas par kvalifikācijas darbu izstrādāšanu, veicot šo uzdevumu? PLK 1 studējošais atbildēja: Jā, 4 studējošie atbildēja: Drīzāk jā, 6 studējošie atbildēja: Drīzāk nē. Savukārt NLN 3 studējošie atbildēja: Jā, 10 studējošie atbildēja: Drīzāk jā, 2 studējošie atbildēja: Drīzāk nē.

Vai Jūs ieguvāt zināšanas par mācību programmu Ugunsgrēku dzēšana un glābšanas dabu veikšana? PLK 1 studējošais atbildēja: Jā, 4 studējošie atbildēja: Drīzāk jā, 6 studējošie atbildēja: Drīzāk nē. Savukārt NLN 3 studējošie atbildēja: Jā, 10 studējošie atbildēja: Drīzāk jā, 2 studējošie atbildēja: Drīzāk nē.

Vai turpmāk Jūs vēlaties saņemt līdzīgus uzdevumus? PLK 3 studējošie atbildēja: Jā, 6 studējošie atbildēja: Drīzāk nē, 2 studējošie atbildēja: Nē. Savukārt NLN 8 studējošie atbildēja: Drīzāk nē, 6 studējošie atbildēja: Nē.

Apkopojot referāta izstrādes un noformēšanas prasības, referāti tika novērtēti skalā no 1 līdz 10. PLK studējošo vērtējuma diapazons bija 7 līdz 2, vidējais aritmētiskais kursa vērtējums bija 5,0. NLN studējošo vērtējuma diapazons bija 8 līdz 1, vidējais aritmētiskais kursa vērtējums bija 5,4.

Diskusija

Apkopojot iegūtos PLK un NLN aptauju rezultātus un izvērtējot izpildīto uzdevumu, veidojas šādas atziņas, kas sasaistās ar faktu, ka PLK studējošie ir būtiski jaunāki un mazāku dienesta pieredzi, salīdzinot ar NLN studējošiem:

PLK studējošie, saņemot ārkārtas uzdevumu, bija atvērti, vairāk gatavi jauniem izaicinājumiem. PLK studējošie neuzdeva jautājumus, kā arī turpmākā uzdevuma izpildes procesā studējošiem bija maz precizējošu jautājumu.

NLN studējošie, saņemot ārkārtas uzdevumu, bija skeptiski un piesardzīgi, minēja, ka šis laika posms viņiem ir saspringts, jo jāgatavojas noslēguma pārbaudījumiem. NLN studējošie aktīvi komunicēja WhatsApp saziņas grupā, daloties ar materiāliem, kas varētu atvieglot uzdevuma izpildi.

NLN lielākais sarežģītums bija iekļauties apjomā 3-5 lpp. Viesiem NLN studējošiem referāta apjoms tika pārsniegts.

PLK un NLN studējošiem sarežģītumus radīja prasības izpilde *Vismaz 5 dažādi zinātniskās literatūras avoti*. Tikai 2 no visiem 25 pētījuma dalībniekiem spēja izpildīt šo prasību.

NLN kursa studējošie spēja precīzāk izpildīt noteiktās referāta prasības, salīdzinājumā ar PLK kursa studējošiem.

Abiem kursiem pašvērtējums par veikto uzdevumu bija 7 (*Mo*), bet referāta vērtējums PLK bija 5 (*Mo*) un NLN 5,4 (*Mo*). Salīdzinot pašvērtējuma un referāta vērtējumu var pieņemt, ka studējošiem ir paaugstināts pašvērtējums, kas kopumā ir labi, jo kā pierādījās pētījumā *Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles?* Paaugstināts pašvērtējums ļauj cilvēkiem sasniegt vēlamu rezultātu, veicina labsajūtu un rosina tajos iniciatīvu (Baumeister et al., 2003).

Referāta iesniegšanas termiņš tika samazināts par piecām dienām. Šāds uzdevums tika dots ar mērķi noteikt studējošo līderības īpašības balstoties uz daudz slāņu līderības uzvedības modeļa pieeju (Desjardins and Baker 2022.). PLK un NLN izpildīja uzdevumu un iesniedza referātus, ievērojot saīsināto termiņu, kas liecina par to, ka studējošie ir atbildīgi un gatavi vairāk piepūlēties, lai izpildītu uzdevumu.

Apkopojot pētījuma rezultātus un pētot literatūras avotus, kuri minēti diskusijā, autors izvērza šādu tēzi: *PLK un NLN studējošiem ir augsts pašvērtējums. Studējošie, kuru vecums ir apmēram 20, gadi saņemtos ārkārtas uzdevumu uztver to ar interesi, savstarpēji maz sadarbojas, neuzdod precizējošus jautājumus uzdevuma devējam, izpilda to zemākā kvalitātē*

salīdzinot ar apmēram 35 gadus veciem studējošiem, kuri ārkārtas uzdevumus uztver ar skepsi, savstarpēji sadarbojas, lai izpildītu, uzdod precizējošus jautājumus uzdevuma devējam un izpilda uzdevumu kvalitatīvāk (salīdzinājumā).

Secinājumi

1. Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas īsā cikla programmā *Ugunsdrošība un ugunsdzēsība* studiju kursā *Vadības zinības pamati* studiju saturā *Pētnieciskā darbība* ieviest pārbaudījumu *Referāts*, studējošo zināšanu un prasmju pilnveidošanai koledžas kvalifikācijas darbu izstrādē.
2. Studiju saturā *Pētnieciskā darbība* iekļaut apmācības tēmu *Darbs ar zinātniskiem rakstiem, zinātniskiem žurnāliem, grāmatām un datu bāzēm*.

Literatūras avoti

1. Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., Vohs, K. D. 2003. Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4 (1), 1-44. p.
2. Desjardins, C., Baker, M. The Leadership Task Model – <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/156736/1/11870-46465-1-PB.pdf> [skatīts 06.06.2024.]
3. Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas 2015. gada 18. februāra iekšējie noteikumi Nr.22/3-1.1.-19/1 “Kvalifikācijas darbu izstrādāšanas un aizstāvēšanas kārtība Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžā”.

VALSTS UGUNSDZĒSĪBAS UN GLĀBŠANAS DIENESTA SADARBĪBA AR DIENESTIEM DZĪVNIĒKU GLĀBŠANĀ

Andris Mickevičs

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža

Ievads

Cilvēces ētiskais pienākums ir nodrošināt visu sugu dzīvnieku labturību un aizsardzību, jo katrs īpatnis pats par sevi ir vērtība. Cilvēkam ir morāls pienākums cienīt jebkuru radību, izturēties pret dzīvniekiem ar iejūtīgu sapratni un tos aizsargāt. Nevienam nav atļauts bez pamatota iemesla nogalināt dzīvnieku, nodarīt tam sāpes, radīt ciešanas vai citādi kaitēt (Dzīvnieku aizsardzības likums, 2000).

Latvijas valsts likumdošana paredz pasākumus vērstus uz nelaimē nonākušiem dzīvniekiem. Ar likumiem un noteikumiem ir atzīmēti valsts iestāžu un pašvaldību pienākumi un uzdevumi, kuri ir vērsti uz dzīvnieku drošību tādejādi, gādājot arī par cilvēku drošību.

Autoram pašam piedaloties notikumos dzīvnieku glābšanā un vēlāk analizējot reglamentējošos dokumentus rodas jautājums, kāpēc vairākiem dienestiem un speciālistiem ierodoties notikuma vietā, glābt dzīvnieku, nav principu, pēc kuriem būtu iespēja noteikt glābšanas darbu vadītāju. Tā ir viena problēma. Otrā problēma ir dzīvnieku speciālistu ierašanās laiks notikuma vietā. Katra pašvaldība pati noslēdz pakalpojumu līgumu ar dzīvnieku patversmi, un veterinārārstiem – komersantiem. Šeit pastāv riski, ka dzīvnieka glābšanas gadījumā komersants jau ir izbeidzis savu praksi un vairs nav pieejams. Un trešā problēma – ievainoto smago dzīvnieku transportēšana no notikuma vietas. Šobrīd valstī iemidzināta vai ievainota savvaļas dzīvnieka transportēšana notiek “kaut kā” un ar “kaut ko”. Iespējams, ka vairākās pašvaldībās tādas iespējas nemaz nav vai ir, bet pašvaldības nav par to informētas.

Darba mērķis

Raksturot problēmu, kura rodas savvaļas dzīvniekam, nokļūstot apdzīvotā vietā. Piedāvāt vienoto kontaktu sarakstu, kuru būtu iespējams izmantot visiem dienestiem vienlaikus, organizējot un veicot darbu ar savvaļas dzīvniekiem apdzīvotās vietās.

Materiāli un metodes

Pētījums tika uzsākts 2024. gadā janvārī. Autors izpētīja Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta statistiskos datus par dzīvnieku glābšanu valstī no 2020. gada sākuma, līdz 2023. gadam ieskaitot. Ekspertu intervijas (kvalitatīvās aptauju metode ar atvērta tipa jautājumiem). Autors uzdeva atvērtus jautājumus veterinārārstiem un dzīvnieku patversmes darbiniekiem par dienestu un speciālistu sadarbības norisi notikumos un savvaļas dzīvnieku pārvadāšanas praksi Latvijā. Raksta autors sazinājās ar vairākām dzīvnieku patversmēm un veterinārajām klīnikām ar mērķi noskaidrot vai viņu rīcībā ir kādi dokumenti par rīcību notikuma vietā, kur nepieciešama palīdzība dzīvniekiem. Diemžēl nevienai dzīvnieku patversmei un veterinārajām klīnikām šādu dokumentu nav.

Rezultāti

Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests (turpmāk – VUGD) veiksmīgi pilda uzdevumus strādājot ar citiem dienestiem, pašvaldības policiju, dzīvnieku patversmes darbiniekiem, veterinārārstiem un citiem. Tomēr veicot, iekļūdušo savvaļas dzīvnieku apdzīvotajās vietās, glābšanu, praktiski katrā notikumā rodas dzīvnieka transportēšanas (pārvadāšanas) problēma.

Intervējot veterinārārstu, tika noskaidrots, ka dzīvnieka iemidzināšanas līdzekļi darbojas aptuveni divas stundas un šajā laikā ir jānodrošina dzīvnieka transportēšana viņam atbilstošā vidē – mežā. Problēma rodas tur, ka praktiski neviena pašvaldība nav spējīga laicīgi

nodrošināt atbilstošu transportu. Laicīgi, tas ir vismaz vienas stundas laikā, lai otrās stundas laikā dzīvnieku nogādātu atpakaļ meža.

Veicot speciālistu darbā ar dzīvniekiem un amatpersonu, kuru pienākums ir iesaistīties dzīvnieku glābšanas pasākumos, aptaujās, autors noskaidroja, ka valstī nav noteiktas rīcības algoritma, pie kura kompetentās personas būtu izsauktas uz notikumu laicīgi. Laicīgi nozīmē, kad divu stundu laikā dzīvnieks tiek nogādāts atbilstošā vidē. Esošā situācijā, VUGD darbinieki operatīvi ierodoties notikuma vietā zaudē vērtīgu laiku, gaidot, kad ieradīsies dzīvnieku speciālisti, patversmju darbinieki vai veterinārārsti. Šos speciālistus notikuma vietā iesaista VUGD glābšanas darbu vadītājs tikai tad, kad ir pats, ieradies notikuma vietā un izvērtējis situāciju. Svarīgi zināt kā intervijās iesaistītie eksperti pārliecināti, ka vienotais kontaktu saraksts ļoti paātrinātu dzīvnieku glābšanas speciālistu izvēli un nosūtīšanu notikuma vietā.

Vienota kontaktu saraksta izveidošana, kur norādīti veterinārārstu, dzīvnieku ķērāju (patversmes darbinieku), mednieku, kuri gatavi izbraukt uz notikuma vietu, telefona numuri ļautu sniegt dzīvniekiem laicīgu palīdzību, veicināt dienestu sadarbības kvalitāti un racionāli izmantot valsts un pašvaldību resursus.

1.tabula

Vienotais kontaktu saraksts

Pašvaldības	VUGD	VMD Mežniecības	PVD	Pašvaldības policija	Dzīvnieku patversmes un	Veterinārār sti	Tehnika un palīgierīces	Putni	Irši	Smagie (zirgi, govis, aļņi).	Mednieku kolektīvi
1. Aizkraukles novada pašvaldība											
2. Alūksnes novada pašvaldība											
3. Augšdaugavas novada											
4. Ādažu novada pašvaldība											
5. Balvu novada pašvaldība											
6. Bauskas novada pašvaldība											
7. Cēsu novada pašvaldība											
8. Daugavpils valstspilsētas											
9. Dienvidkurzemes pašvaldība											
10. Dobeles novada pašvaldība											
11. Gulbenes novada pašvaldība											
12. Jelgavas novada pašvaldība											
13. Jelgavas valstspilsētas											
14. Jēkabpils novada pašvaldība											
15. Jūrmalas valstspilsētas											
16. Krāslavas novada pašvaldība											
17. Kuldīgas novada pašvaldība											
18. Kekavas novada pašvaldība											

Dzīvnieku glābšanas darbu specifika ir ļoti dažāda, tā ir atkarīga no dzīvnieka veida, uzvedības (stāvokļa) un atrašanās vietas, tāpēc ir svarīgi, ka notikuma vietā savlaicīgi ierodas atbilstošie dienesti un organizāciju pārstāvji.

Katrai pašvaldībai ir jābūt noslēgtam līgumam ar kādu no dzīvnieku patversmēm. Dzīvnieku patversmju darbinieki un veterinārārsti iesaistās notikumos, kur nepieciešama palīdzība dzīvniekiem. Šīm institūcijām nav noteikts, cik ilgā laikā būtu jāierodas notikuma vietā. Dzīvnieku aizsardzības likumā ir minēts, ka pašvaldībai ir jāorganizē klaiņojoša vai bezpalīdzīgā stāvoklī esošu dzīvnieku izķeršanu un ja nepieciešams, dzīvnieku nogalināšanu (Dzīvnieku aizsardzības likums, 2000).

Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums nosaka Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta darbības principus, kur VUGD sadarbojas, ar valsts un pašvaldību institūcijām, nevalstiskajām organizācijām, komercsabiedrībām, kā arī iedzīvotājiem (Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums, 2022).

Sadarbība ar dienestiem dzīvnieku glābšanas jomā ir neatņemama daļa no dienesta uzdevumiem (Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta nolikums, 2010).

VUGD resursi tiek iesaistīti dzīvnieku glābšanā pēc speciāli izveidotās kārtības, kādā tiek izsūtīti resursi uz notikuma vietu (Ugunsgrēku dzēšanas un glābšanas darbu veikšanas kārtība, 2015).

Bezpalīdzīgā stāvoklī nonākuša savvaļas dzīvnieka pārvadāšana ir komplicēts pasākumu kopums. Pārvadāšanas mērķis ir nogādāt dzīvnieku no tā atrašanās vietas uz palīdzības sniegšanas vietu un/vai atlaišanas savvaļā vietu.

Palīdzības sniegšana savvaļas dzīvniekam ir vērtējama kā ārkārtas situācija, iepriekš minētie pārvadāšanas veidi nav precīzi atrunāti spēkā esošajās tiesību normās. Attiecināmas būs

tikai vispārējās dzīvnieka aizsardzības prasības – pārvadājuma laikā nenodarīt vēl lielāku kaitējumu dzīvniekam.

Dzīvnieku pārvadāšanas noteikumos ar dzīvniekiem saprotami dzīvi mugurkaulnieki. Regulas Nr.1/2005 darbības joma neattiecas uz dzīvnieku pārvadāšanu, kas netiek veikta saistībā ar saimniecisku darbību, un uz dzīvnieku tiešu pārvadāšanu uz veterinārām iestādēm vai klīnikām vai no tām pēc veterinārārsta ieteikuma. Attiecīgi secināms, ka spēkā esošais dzīvnieku pārvadāšanas tiesiskais regulējums attiecināms uz saimniecisko darbību vai komercpārvadājumiem.

No Regulas Nr.1/2005 3. panta izriet vispārīgs dzīvnieku pārvadāšanas nosacījums – nepārvadāt, un neorganizēt dzīvnieku pārvadāšanu tādā veidā, kas varētu tiem radīt ievainojumus vai nevajadzīgas ciešanas. Ciktāl tas attiecināms uz vispārēju nosacījumu, arī bezpalīdzīgā stāvoklī nonākuša dzīvnieka transportēšanā šis princips būtu ievērojams (Eiropas Savienības regula, 2004).

Diskusija

Operatīva sadarbība notikuma vietā ir pamats veiksmīgam glābšanas darbu noslēgumam, tāpēc uz notikumiem, kur bezpalīdzīgā stāvoklī nonākuši dzīvnieki, var izbraukt VUGD, dzīvnieku patversmju darbinieki, veterinārārsti, kā arī pašvaldības policijas darbinieki. Katram iesaistītajam ir sava kompetence dzīvnieku glābšanā. Rodas jautājums, pēc kādiem principiem būtu jāizvēlas glābšanas darbu vadītājs?

Eksperti pārliecināti, ka vienotais kontaktu saraksts nozīmīgi paātrinātu speciālistu ierašanās laiku notikumos. Kā valstī šobrīd notiek speciālistu apziņošana un cik laika tā aizņem? Kam notikuma vietā būtu jā rūpējas par ievainota dzīvnieka laicīgu pārvadāšanu? Šeit atslēgvārds ir – laicīgu.

Secinājumi

1. Veicot dzīvnieku glābšanu, atbildīgā persona notikumā ir nevis kompetents veterinārārsts, speciālists, kurš ikdienā strādā ar dzīvniekiem, bet VUGD amatpersona, kurai pamata loma notikuma vieta ir atbilstoši dienesta tehniskajam nodrošinājumam un iespējām veikt dzīvnieku glābšanas darbus (Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta nolikums, 2010), tātad pildīt veterinārārsta norādījumus.
2. Ir liela varbūtība ticēt, ka vienotais kontaktu saraksts dzīvnieku glābšanā nozīmīgi atvieglos vairāku dienestu darbu, un motivēs pašvaldības radīt jaunus līgumus ar komersantiem vietās, kur pašvaldības neapkalpo ne viena no veterinārām klīnikām, veterinārārstiem vai dzīvnieku patversmēm. Tas pats attiecas uz ievainoto smago dzīvnieku pārvadāšanu. Vienotais kontaktu saraksts dod iespēju zināt, kur un kādas piekaves smago dzīvnieku pārvadāšanai atrodas.

Literatūras avoti

1. Dzīvnieku aizsardzības likums, 09.12.1999.
2. Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums, 24.10.2022.
3. Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis, Padomes regula (EK) - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/ALL/?uri=celex%3A32005R0001> [skatīts 10.05.2024.]
4. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta nolikums, 27.04.2010.
5. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta 2015. gada 24. marta iekšējie noteikumi Nr. 22-1.12/7 “Ugunsgrēku dzēsšanas un glābšanas darbu veikšanas kārtība”.

DARBAVIETAS IEKĀRTOŠANA UN ORGANIZĒŠANA

Māris Veigurs

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža

Ievads

Pēdējā desmitgadē ir stipri mainījies darba tirgus un to ir veicinājušas izmaiņas organizāciju un uzņēmumu darbībā. Daudzu uzņēmumu un organizāciju vadībā ir vadītāji ar labu izglītību, kas bieži iegūta ārpus mūsu valsts robežām, bet mūsu gadījumā Latvijas augstskolās. Vadītāju uzdevums ir optimizēt un uzlabot darba procesu. Privātā biznesā tas būtu – kā ar mazākiem ieguldījumiem saņemt lielāku peļņu. Mūsdienās tā jau ir māksla izdzīvot un prast pielāgoties, būt elastīgiem un, protams, neaizmirst rūpēties par darbiniekiem un viņu labklājību.

Darba vidē pēdējo gadu laikā notiek arvien straujākas izmaiņas. Ja iepriekš tika uzsvērts, ka iepriekš vairāk apskatītie riska faktori kļūst mazsvarīgāki un priekšplānā izvirzās ergonomiskie un psiho sociālie riska faktori, tad šobrīd arvien vairāk uzmanības tiek pievērsts arī jaunajām darba organizācijas formām – piemēram, elastīgam darba laikam un attālinātam darbam. Tas viss arvien vairāk mūs attālina no klasiskās izpratnes par darba aizsardzību.

2019. gada decembrī, sākās COVID-19 pandēmija (Latvijā 2020. gada martā), kura ierast ikdienas gaitu apgrieza *kājām gaisā*. Nodarbinātajam un vadītājam bija, jāpielāgojas pārmaiņām. Daudzi veica darbu attālināti. Vai darba vieta mājās ir tikpat ērta un pielāgota kā darbā. Problēma radās, ja vairāki ģimenes locekļi strādāja attālināti, problēmajutājumi bija saistīti ar ergonomiskas un drošas darba vietas iekārtošanu mājas apstākļos.

Darba mērķis

Dalīties pieredzē par darbavietas iekārtošanu un organizēšanu gan birojā strādājošajiem, gan ugunsdzēsējiem glābējiem izbraucot uz notikumiem.

Materiāli un metodes

Literatūras izpēte un analīze, datu savākšanas metode. Daļēji strukturētas intervijas.

Rezultāti

Apkopojot autoram pieejamo un elektroniskā vidē pieejamo zinātnisko literatūru var secināt, ka gandrīz katram strādājošajam ir dažādi ieradumi un paražas jeb tradīcijas.

Intervijās par darba vietas un darba telpu iekārtojumu, par aprīkojuma novietošanu noliktavās un uz Ugunsdzēsības un glābšanas dienesta autocisternām un citiem speciālajiem automobiļiem tika intervēti Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (turpmāk – VUGD) amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, VUGD nodarbinātie uz līguma pamata, Rīgas 5.pamatskolas - attīstības centra pedagogi un tehniskie darbinieki.

Diskusija

6S METODE – viena no LEAN filozofijas praktiskākajām metodēm. LEAN, (Angļu val. *liesa*), jeb taupīga domāšana. Tā ir māksla domāt filozofiski, lai nodrošinātu nepārtrauktu pilnveidošanos, lieko darbību novēršanu, spēja paveikt vairāk, veltot mazāk laika, resursu un pūles.

Un šeit mēs nonākam pie tā, ka LEAN ir standartizēts process, kas pareizi ieviests rada un uztur organizētu, drošu, sakārtotu, tīru, efektīvu darba vietu un darba vidi. Lai pie tā nonāktu mēs, izmantojam šos 6 soļus no LEAN:

1. solis *Sašķirot*

Kas atrodas uz darba virsmas? Biroja dokumenti, mapes, kancelejas piederumi, skavotāji, kameras, printeri, papīra smalcinātāji, tumbiņas, austiņas, lādētāji, *fleši*, poverbankas, prezentatori, kalkulatori, krūzes, glāzes, ūdens pudeles, cepumi, konfektes, roku krēms,

- smaržas, zāles, vitamīni, dezinfekcijas līdzekļi, salvetes, dažādas piemiņas lietas un var būt arī kafijas aparāts! (bieži lietojam, reti lietojam, vispār nelietojam vai varbūt *smukumam*).
2. solis *Sakārtot*
 - Vai visam ir atrasta sava vieta, viss savās vietās, viegli var uztvert un atrast?
 - Vai nepieciešamo lietu vietas ir marķētas?
 - Vai nepieciešamo lietu daudzums ir noteikts, ieskaitot lietas plauktos skapjos atvilktnēs?
 - Vai dokumenti ir organizēti efektīvi, lai būtu vieglāk strādāt, uzglabāt un identificēt?
 - Vai marķējums uz plauktiem un atvilktnēm ir skaidri saprotams?
 3. solis *Spodrināt*
 - Vai galda virsmas ir tīras no putekļiem?
 - Vai grīdas, sienas tīras no putekļiem, netīrumiem, atkritumiem?
 - Vai apgaismojums – logi, lampas ir tīras no putekļiem?
 - Vai mapes, dokumentu kastes ir tīras – nav saplēstas?
 - Vai koplietošanas ierīces un biroja tehnika ir tīra no putekļiem un netīrumiem?
 4. solis *Standartizēt*
 - Vai marķējumi uz plauktiem atvilktnēm atbilst standartiem?
 - Vai citi darbinieki saprot šo aktivitāšu nozīmi?
 - Vai ir ticis veikts audīts un konstatētie trūkumi novērsti, un ieteiktie uzlabojumi ieviesti?
 5. solis *Drošība*
 - Vai ir evakuācijas plāni un tie ir saprotami?
 - Vai izvietotas ugunsdzēsamās iekārtas?
 - Vai galdi, krēsli un datori ir ergonomiski pielāgoti?
 - Vai darbinieki lieto papildus ergonomiskos līdzekļus?
 - Vai darbiniekiem ir skaidri saprotamas drošības zīmes, marķējumi un citas norādes?
 - Vai regulāri tiek veiktas apmācības par drošību, veselību un darbinieki nosūtīti uz obligāto veselības pārbaudi?
 6. solis *Stiprināt*
 - Vai darbinieki uzņemas iniciatīvu problēmu risināšanā un uzlabojumu ieviešanā?
 - Vai informācija nonāk līdz visiem darbiniekiem?
 - Vai pietiek laiks visām šīm aktivitātēm?
 - Vai visi darbinieki ir iesaistīti šī procesa īstenošanas aktivitātēs?

Secinājumi

1. Interviju laikā darba autors novēroja, ka tikai nedaudziem intervējamajiem ir sapratne, ko nozīmē LEAN 6. soļi.
2. Tikai katram trešajam darba galds un darba vide ir sakārtota.
3. Daudzi intervējamie saka, ka viņa darbavieta ir *radošs haoss*.
4. Tikai jaunākajām VUGD autocisternām un speciālajai tehnikai ir aprīkojuma saraksta plāksnītes.

Literatūras avoti

1. Skalberga, I., Kaļķis, H., Roja, Ž. Lean organizēta darba vieta: 6S. praktiskie padomi. 2022. – 96 lpp.
2. Veselības veicināšana darba vietās. 2014. RSU Darba drošības un vides veselības institūts – http://stradavesels.lv/Uploads/2015/11/23/158_2013_Brosura_veselibas_veicinasana.pdf [skatīts 05.06.2024.]

ELPOŠANAS APARĀTA IERĪCES SASTĀVDAĻAS

Andrejs Kotovs

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža

Ievads

Savā ikdienas darbā kā vienu no individuālajiem aizsardzības līdzekļiem ugunsdzēsēji glābēji izmanto MSA Auer ražoto saspiesta gaisa elpošanas aprātu. Lai gan dienestā ir pieejami vairāki MSA Auer saspiesta gaisa elpošanas aparātu modeļi, tomēr ekspluatācijas instrukcija tiem ir viena, kurā arī ir atspoguļotas Auer elpošanas, aprātu nosaukumi, tipi, ierīču varianti, elpošanas aparāta apraksts, tā sastāvdaļas, tehniskie parametri, sagatavošana izmantošanai, izmantošana, elpošanas aparāta apkope, tehniskā apkalpošana, pārbaudes un uzglabāšanas prasības, norādījumi uzglabāšanai noliktavā, kā arī rīcība bojājumu gadījumā (MSA Auer elpošanas aprātu lietošanas instrukcija, 2011).

Jāatceras, ka ekspluatācijas instrukcijā aprakstītās tipveida ierīces AirGo atbilst Eiropas standartam 89/686 EWG. Saskaņā ar EN 137, tā ir saspiestā gaisa ierīce.

Ko tad nosaka standarts EN 137, kurš pieņemts 2006. gadā. Šis Eiropas standarts nosaka minimālās veiktspējas prasības autonomiem saspiestā gaisa elpošanas aparātiem ar pilnas sejas masku, ko izmanto, kā elpceļu aizsargierīces, izņemot evakuācijas aparātus un niršanas aparātus. Šādas iekārtas ir paredzētas izmantošanai darba situācijās, kur spiedvertņu ar to vārstiem pārspiediena risks karsto vides apstākļu dēļ ir zems. Prasību atbilstības novērtēšanai ir iekļautas laboratoriskās un praktiskās darbības pārbaudes (Respiratory protective devices, Self-contained open-circuit compressed air breathing apparatus with full face mask, Requirements, testing, marking, 2006).

Saskaņā ar standartu aparātā ietilpst vārsts(-s) spiedvertne(-es) un parasti ķermeņa siksnas, plaušu regulēta pieprasījuma vārsts, spiediena indikators(-i), brīdinājuma ierīce(-es), savienojošās šļūtenes un caurules un pilna sejas maska. Tas var ietvert spiediena reduktoru, spiediena samazināšanas vārstu, papildu gaisa padevi, otro balonu, spiediena savienotāju, apkārtējā gaisa apvada ierīci vai citu sastāvdaļu un detaļas. Ierīce darbojas, ļaujot lietotājam pēc nepieciešamības elpot saspiestu gaisu. Izelpotais gaiss no lietotāja pēc tam bez atkārtotas cirkulācijas nonāk apkārtējā atmosfērā (SIST EN, 2006).

Darba mērķis

Vienota pieeja elpošanas aparāta sastāvdaļu nosaukumiem.

Materiāli un metodes

Pētījums uzsākts 2024. gada martā. Tika veikta gadījuma izpēte un ugunsdzēsēju glābēju aptaujas, izmantojot publiska tīkla servisu – tiešsaistes aptauju internetā.

Rezultāti

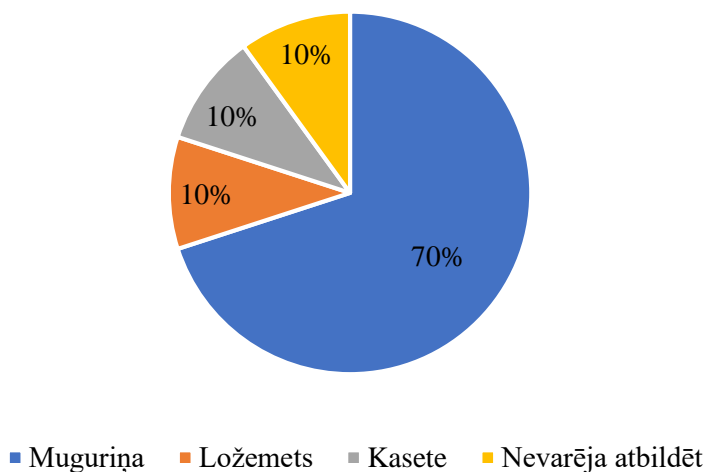
Veicot gadījuma izpēti ar ugunsdzēsēju glābēju grupām, kuras veica apmācības Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžā (turpmāk - Koledža), amatpersonām radās problēmas ar elpošanas aparāta vienu no sastāvdaļām, kas MSA Auer elpošanas aprātu lietošanas instrukcijā minēts, kā *ložements* MSA Auer, 2024). Bija pasniedzēji, kas šo elpošanas aparāta sastāvdaļu minēja kā *muguriņa* (VUGD Profesionālās apmācības tēma Darbs elpošanai nepiemērotā vidē, 2022), kas ir visbiežāk izplatītākais nosaukums ne tikai apmācības procesā, bet arī Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (turpmāk – VUGD) struktūrvienībās. Veicot elpošanas aparāta pārbaudes, arī Tehniskā dienesta pārvalde (turpmāk – TDP) izmanto terminu *muguriņa*, nevis lietošanas instrukcijā esošo *ložements*. Vēl viens elpošanas aparāta iepriekš minētās sastāvdaļas nosaukums ir *kasete* (Metodiskie ieteikumi nodarbību vadīšanai ar elpošanas aparātiem, 2014), ko pielieto atsevišķi pasniedzēji, tāpēc topošie ugunsdzēsēji glābēji ir neizpratnē, kāds termins ir jāpielieto un kurš ir pareizāks. Strādājot VUGD struktūrvienībās, dežūrmaiņu komandieri arī izmanto šos divus terminus *muguriņa* un *kasete*, lai gan veicot

apmācībās ar citu aprīkojumu, pirmo, kas jāzin kā mācību materiāls ir aprīkojuma instrukcija, bet vārds *ložemets* dzirdējuši pirmo reizi.

Izmantojot publiska tīkla servisu – tiešsaistes aptauju internetā, kopā aptaujā piedalījās divdesmit respondenti, kuru vidējais vecums bija 27,5 gadi, kas strādā VUGD un Koledžā. Mērķauditorija: pasniedzējs, ugunsdzēsējs glābējs, vada komandiera vietnieks, un vada komandieris, amatpersonas, kuras pildot savus dienesta pienākumus strādā ar elpošanas aparātiem. Darba rezultāti tiks izmantoti, lai izveidotu vienotu terminoloģiju elpošanas aparāta sastāvdaļām. Amatpersonām tika uzdoti kopā 20 jautājumi, no kuriem gribētos izcelt trīs galvenos jautājumus:

- 1) “Vai Jūs veicat apmācības ar elpošanas aparātiem praktiski?”.
- 2) “Vai Jūs varat uzrakstīt MSA Auer elpošanas aparāta sastāvdaļu, pie kā piestiprināts 1. pakāpes reduktors un plecu siksnas?”
- 3) “Kādu nosaukumu Jūs gribētu, lai izmantotu elpošanas aparāta sastāvdaļai, kurā tiek izvietots 1. pakāpes reduktors un plecu siksnas?”.

Jautājums tika uzdots ar mērķi noskaidrot tos respondentus, kuriem pētāmais jautājums ir īpaši svarīgs, un, kas praktiski, veic apmācības. Respondentu rezultāti redzami 1.attēlā.

1.att. Aptaujas rezultāti par pētāmā priekšmeta nosaukumu

Aptaujas gaitā, pārsvarā 70% no respondentiem izteica viedokli, ka piemērotākais (ērtākais) elpošanas aparāta sastāvdaļas, pie kuras piestiprināts 1. pakāpes reduktors un plecu siksnas nosaukums būtu “muguriņa”, 10% respondentu norādīja terminu “kasete”, 10% respondentu norādīja terminu “ložemets”, 10% respondentu nevarēja sniegt uz šo jautājumu atbildi.

Diskusija

Strādājot notikumos un veicot apmācības ikdienā, elpošanas aparāta sastāvdaļu nosaukumiem jābūt vienotai pieejai, lai mazāk apgrūtinātu nodarbinātos ar nosaukumiem un terminiem, iepazīstoties ar dažādiem VUGD izstrādātiem apmācības materiāliem, jo pašlaik tajos figurē tādi nosaukumi, kā *ergonomiska muguriņa*, *aparāta muguriņa*, *muguriņa*, *kasete* (Metodiskie ieteikumi nodarbību vadīšanai ar elpošanas aparātiem, 2024), bet lietošanas instrukcijā *ložemets*. Sazinoties ar TDP pārstāvjiem, kas veic elpošanas aparātu pārbaudes un apkopes ir tieši tāda pati nostāja, ka nosaukums *ložemets*, kurš minēts MSA Auer elpošanas aprātu ekspluatācijas instrukcijā latviešu valodā, dzīvē neizmanto un nosaukums ir aizgūts no franču valodas, kura nozīmē varētu būt *izmitināt*. Ja skatās uz MSA Auer elpošanas aprātu ekspluatācijas instrukciju angļu valodā, tad precīzs nosaukums šai sastāvdaļai ir *backplate*, kas tulkojumā būtu *pamatne*. Arī TDP paredz, ka ekspluatācijas instrukcijās izmantot svešvārdus, ja latviešu valodā tādi ir, izmantot nav lietderīgi un turpmāk svešvārdus neizmantos.

Vai dotajā situācija izvēlēties nosaukumu *pamatne* būtu lietderīgi, grūti spriest, redzot, ka aptaujā vairākums, piekrīt nosaukumam *muguriņa*. Veicot aptauju netika minēts, ka iespējamais elpošanas aparāta sastāvdaļas pie kā piestiprināts 1. pakāpes reduktors un plecu siksnas nosaukums būtu *pamatne*, tāpēc ir atklāta diskusija par to, kāds ir optimālākais tās nosaukums.

Secinājumi

Veicot dažādus darbus notikumos un apmācībās, ne tikai elpošanas aparāta sastāvdaļām tiek minēti dažādi nosaukumi, tas pats ir arī ar citu aprīkojumu, ko izmanto VUGD. Problēma ir ne tikai veicot mutvārdu saziņu, bet arī pārskatot apmācību materiālus, instrukcijas, arī inventarizācijas dokumentus, parādās dažādi nosaukumi vienai un tai pašai lietai, šinī gadījumā, ne tikai *ložementam*. Mācību materiālos, kurus izmanto personāla apmācībai vajadzētu standartizēt un lietot vienotu terminoloģiju, lai amatpersonas netiktu maldinātas.

Literatūras avoti

1. MSA Auer, 2024. MSA Auer elpošanas aprātu lietošanas instrukcija. Pieejams: <https://intra.vugd.gov.lv/si/tehniska-dienesta-parvalde/SGEA%20MSA%20AUER%20AirGoPro%20EKSPLUATĀCIJAS%20INSTRUKCIJA> [skatīts 21.04.2024.].
2. SIST EN, 2006. Respiratory protective devices - Self-contained open-circuit compressed air breathing apparatus with full face mask - Requirements, testing, marking. Pieejams: <https://cdn.standards.iteh.ai/samples/2013/ac30a49dba3d4646bbdfb4c752f94813/SIST-EN-137-2006.pdf> [skatīts 05.05.2024.].
3. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta 2024. gada Metodiskie ieteikumi nodarbību vadīšanai ar elpošanas aparātiem. Pieejams: https://intra.vugd.gov.lv/sites/default/files/files/metodiskie_not/nodarbibas.elposanas.pdf [skatīts 02.05.2024.].
4. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta 2022. gada Profesionālā apmācības tēma Nr. 24 “Darbs elpošanai nepiemērotā vidē”. Pieejams: https://intra.vugd.gov.lv/sites/default/files/files/prof_apm_temas/24_darbs_elposanai_2022.pdf [skatīts 02.05.2024.].

VADLĪNIJAS ATSĀRŅOŠANAS GRUPAS IZVEIDOŠANAI VEICOT DARBUS AR BĪSTAMĀM VIELĀM

Sergejs Latņikovs

Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledžas

Ievads

Veicot glābšanas darbus notikumos, kuros ir bīstamās vielas, kas var būt ķīmiskas, bioloģiskas vai radioloģiskas izcelsmes, ir nepieciešams nodrošināt īpašus piesardzības pasākumus un piemērotas procedūras. Piesārņota vide tiek definēta kā vide, kurā ķīmiskā, bioloģiskā vai radioaktīvā viela, kuru radīto kaitīgo ietekmi uz cilvēkiem, dzīvniekiem un vidi rada cilvēka darbība, avārijas vai dabiskas parādības. Bīstamo vielu klātbūtnes dēļ šādās vietās glābšanas darbi kļūst īpaši sarežģīti un prasa specifiskas zināšanas, aprīkojumu un organizatoriskus pasākumus, lai novērstu vai samazinātu potenciālos riskus. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (turpmāk – VUGD) amatpersonas var saskarties ar situācijām, kad jāorganizē atsārņošanas vieta un jāveic atsārņošanas darbi. Atsārņošana tiek definēta kā bīstamo vielu noņemšana vai neitralizēšana līdz drošam, nekaitīgam līmenim. Atsārņošanas darbi ir būtiski, lai novērstu piesārņojuma izplatīšanos, samazinātu bīstamību glābšanas darbiniekiem un glābjamajiem, kā arī nodrošinātu drošu vidi turpmākiem glābšanas darbiem. Šo darbu organizēšanai notikumā vietā Glābšanas darbu vadītājs (turpmāk – GDV) saskaņā ar VUGD 2018. gada 21. jūnija iekšējiem noteikumiem Nr.22-1.12/8 *Noteikumi par darbu elpošanai nepiemērotā vidē un aizsardzības līdzekļu komplektācijas normām, remontu un ekspluatāciju* norīko atsārņošanas grupas komandieri, nosaka grupas dalībnieku skaitu, norāda atsārņošanas vietu un sniedz grupas komandierim darba uzdevumu. Atsārņošanas grupu dalībnieki ir īpaši sagatavoti un nodrošināti ar nepieciešamo aizsardzības aprīkojumu, lai droši veiktu šo darbu (Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta iekšējie noteikumi Nr.22-1.12/8). Tomēr pēc VUGD iekšējā normatīvā akta analīzes autors secinājis, ka tajā nav noteikts konkrēts atsārņošanas grupas dalībnieku skaits. Šādas nenoteiktības klātbūtne var ievērojami ietekmēt uzdevuma kvalitāti un drošību, gan attiecībā uz glābjamajiem, gan attiecībā uz amatpersonām, kas veic atsārņošanas darbus. Piemēram, par maz dalībnieku var nenodrošināt vajadzīgo darba apjomu un aizsardzību, savukārt pārāk liels dalībnieku skaits var traucēt veicamā uzdevuma efektīvai izpildei.

Tādēļ ir nepieciešams precizēt un noteikt atsārņošanas grupas sastāvu un dalībnieku skaitu, lai efektīvi veiktu atsārņošanas darbus un nodrošinātu darba drošību un efektivitāti. Atsārņošanas grupu skaits un sastāvs būtu jāpielāgo konkrētā notikuma apstākļiem, ņemot vērā piesārņojuma veidu, intensitāti un vietas specifiku.

Darba mērķis

Izstrādāt vadlīnijas atsārņošanas grupas izveidošanai un organizēšanai, veicot darbus ar bīstamām vielām, balstoties uz VUGD struktūrvienību praktiskajiem mācību materiāliem, iekšējiem normatīvajiem aktiem un citiem ar šo jomu saistītajiem resursiem. Vadlīnijas tiks izstrādātas, ņemot vērā dažādu atsārņošanas grupu sastāvu, to darba metodes, kā arī drošības un efektivitātes prasības, lai uzlabotu atsārņošanas darba kvalitāti un drošību gan glābšanas darbu veicējiem, gan glābjamajiem.

Materiāli un metodes

Pētījumā izmantoti VUGD struktūrvienību videomateriāli, kas tika izveidoti praktisko nodarbību laikā pēc Operatīvās Vadības Pārvaldes (turpmāk – OVP) uzdevuma periodā no 2021. gada 4. oktobra līdz 16. novembrim. Praktisko nodarbību tēma bija *Darbs ar bīstamām vielām*, un pētījumā tika analizēti tikai tie videomateriāli, kuros VUGD amatpersonas veica atsārņošanas darbus. Pētījumam tika atlasīti 22 video sižeti, kuros piedalījās ZRP, RRP, LRP un KRP amatpersonas ar speciālo dienesta pakāpi (turpmāk – amatpersonas). Visiem analizētajiem video tika izveidota atsārņošanas darbu vērtēšanas tabula, kas ietvēra vairākus

kritērijus, lai novērtētu veikto darbu kvalitāti un atbilstību drošības prasībām. Ir jāatzīmē, ka VRP Valmieras daļas amatpersonas, kuru videomateriāli tika uzņemti no 2021. gada 25. līdz 28. novembrim, neveica atsārņošanas darbus, tāpēc šīs grupas video netika iekļauti analīzē.

Pētījuma galvenā metodoloģija bija analītiskā metode, kas ietvēra ar pētījuma tēmu saistītās informācijas analīzi. Videomateriāli tika rūpīgi izpētīti, lai novērtētu atsārņošanas darbu organizēšanas procesu, metodes un izmantotās pieejas atbilstoši dažādām VUGD struktūrvienībām.

Rezultāti

Atsārņošanas darbu izpildes kvalitātes novērtējums. Analizējot VUGD struktūrvienību praktisko mācību videomateriālus, tika novērtēta atsārņošanas darbu izpildes kvalitāte, izmantojot trīs pamata kritērijus:

- Pareizi izpildīts uzdevums.
- Daļēji pareizi izpildīts uzdevums.
- Nepareizi izpildīts uzdevums.

Videomateriālu vērtēšanai tika izmantota 1. tabula, kurā krāsaini apzīmējumi atspoguļo uzdevuma izpildes precizitāti.

1.tabula

Videomateriālu vērtēšanas kritēriji

Pareizi izpildīts uzdevums	
Daļēji pareizi izpildīts uzdevums	
Nepareizi izpildīts uzdevums	

Atsārņošanas darba efektivitātes vērtēšana. Pētījumā izmantoti VUGD iekšējie normatīvie akti, tostarp VUGD iekšējie noteikumi Nr.22-1.12/8 un VUGD Iekšējie noteikumi Nr. 22-1.12/28, kā arī Metodiskie ieteikumi un Informatīvie materiāli. Atsārņošanas darbu efektivitāte tika vērtēta, pamatojoties uz šiem dokumentiem, ņemot vērā veiktos atsārņošanas darbus un to atbilstību normatīvo aktu prasībām.

Videomateriālu un atsārņošanas darbu analīze. Pētījumā tika analizēti 22 videomateriāli, kuros piedalījās ZRP, RRP, LRP, KRP amatpersonas. Pētījumam tika atlasīti videomateriāli no laika posma no 04.10.2021. līdz 16.11.2021. Tika analizēti dažādi atsārņošanas posmi, piemēram:

- Skalošana.
- Mazgāšana.
- Atkārtotā skalošana.
- Kontroles veikšana.
- Izgērbšanas procedūras.

Saskaņā ar autora izveidotiem vērtēšanas kritērijiem, tika novērtēts, vai atsārņošanas grupas dalībnieki izmantoja nepieciešamo aprīkojumu un aizsardzību, piemēram, gumijas cimds, ķīmiskos aizsargtērpus un elpošanas aizsardzības līdzekļus, kā arī vai tika izmantoti atbilstoši atsārņošanas paņēmieni.

Atsārņošanas paņēmieni un metodoloģija. Videomateriālos tika vērtēti dažādi atsārņošanas paņēmieni un metodes, kas atbilst VUGD prasībām:

- Fiziskā atsārņošana, piemēram, ar absorbciju, mehānisko attīrīšanu, mazgāšanu ar ūdeni (siltu vai aukstu), atsārņošanas kabīnēm un šļūteņu līnijām.
- Ķīmiskā atsārņošana, piemēram, neitralizējošām vielām un dezinfekcijas līdzekļiem.

Pētījuma rezultāti parādīja, ka atsārņošanas darba organizēšana var ievērojami atšķirties atkarībā no izmantotajiem paņēmieniem un pieejamajiem materiāliem.

Atsārņošanas grupas sastāvs un organizācija. Aptaujājot Ugunsdrošības un civilas aizsardzības koledžas (turpmāk – UCAK) studentus un apmācāmos, tika iegūta informācija par atsārņošanas grupas sastāvu un tās uzdevumiem. Aptaujas rezultāti atklāja, ka dalībniekiem bija

zināšanas par **atsārņošanas grupas komandiera lomu** un nepieciešamību norīkot komandu pirms darba uzsākšanas. Kā izrādījās, ir būtiski, lai grupas sastāvs un darba uzdevumi būtu skaidri noteikti pirms darba uzsākšanas, lai nodrošinātu efektīvu un drošu atsārņošanu.

Atsārņošanas darba organizācijas uzlabošana. Pētījuma rezultāti norāda, ka ir nepieciešams uzlabot atsārņošanas darbu organizāciju, īpaši attiecībā uz grupas sastāvu un uzdevumu precizēšanu. Dažās struktūrvienībās tika novērotas neskaidrības par to, kuri paņēmieni jāizmanto konkrētos apstākļos, kā arī par aprīkojuma izmantošanu un aizsardzības līdzekļu piemērošanu.

Vadlīnijas atsārņošanas grupas izveidošanai veicot darbus ar bīstamām vielām

Atsārņošanas grupas sastāvs ir ļoti svarīgs, lai nodrošinātu drošu un efektīvu atsārņošanas darbu veikšanu, īpaši darbos, kas saistīti ar bīstamām vielām (ķīmiskām, bioloģiskām vai radioloģiskām). Atsārņošanas grupas dalībnieku skaits un sastāvs jāpielāgo konkrētajai situācijai, ņemot vērā piesārņojuma veidu, apjomu un citu faktoru ietekmi uz darbu drošību un efektivitāti.

Atsārņošanas grupas sastāvam jābūt šādam:

1. **Grupās komandieris** – Atsārņošanas grupas vadītājs, kuram ir atbildība par darbu organizēšanu, uzdevumu sadali un grupas dalībnieku drošību. Komandieris izvēlas atbilstošos darba paņēmienus atkarībā no piesārņojuma veida un situācijas, kā arī nodrošina, ka tiek ievēroti visi nepieciešamie drošības pasākumi.
2. **Grupās dalībnieki** – Speciāli apmācīti darbinieki, kas veic faktisko atsārņošanas darbu. Viņiem jābūt apmācītiem, lai izmantotu nepieciešamo aprīkojumu, piemēram, ķīmiskos aizsargtērpus, elpošanas aizsardzības līdzekļus, gumijas cimdus un citus personīgos aizsardzības līdzekļus (turpmāk – PAL). Viņiem jābūt spējīgiem droši un efektīvi veikt uzdevumus, piemēram, piesārņojuma savākšanu, ķīmiskās neitralizēšanas darbības, mazgāšanu un citu atbilstošu atsārņošanas procedūru veikšanu.
3. **Atbalsta personāls (atsārņošanas grupa)** – Atkarībā no darba specifikas un situācijas var būt nepieciešamais atbalsta personāls, kas nodrošina papildu resursus, piemēram, aprīkojuma sagatavošanu, palīdzību aprīkojuma pārvietošanā vai atbalstu veicamā uzdevuma izpildē.
4. **Speciālie eksperti** – Pēc vajadzības, atsārņošanas grupā var iekļaut arī ekspertus, kas var sniegt padomus vai vadīt sarežģītākus procesus, piemēram, ķīmiskos testus, vides piesārņojuma monitoringu vai radioloģiskos mērījumus.

Atsārņošanas grupas dalībnieku skaits ir atkarīgs no konkrētās situācijas. Parasti to nosaka glābšanas darbu vadītājs vai darba iecirkņa vadītājs, ņemot vērā piesārņojuma veidu un apmēru. Piemēram:

- Ja piesārņojums ir ierobežots un to var ātri novērst, var būt pietiekami ar mazāku grupu.
- Ja piesārņojums ir plašāks un nepieciešama plašāka darba organizācija, grupa var būt lielāka.

Atsārņošanas grupas galvenie pienākumi:

1. **Vides novērtējums** – Pirms darba uzsākšanas jāveic piesārņotās vides izvērtēšana, lai noteiktu piesārņojuma līmeni un nepieciešamos pasākumus.
2. **Aizsardzība un drošība** – Grupai jābūt nodrošinātai ar nepieciešamajiem aizsardzības līdzekļiem un aprīkojumu, lai pasargātu dalībniekus no bīstamo vielu kaitīgās ietekmes.
3. **Darba metodoloģija** – Jāievēro pareizā darba metodoloģija, piemēram, piesārņojuma savākšana, ķīmiskās vielas neitralizēšana un vides atjaunošana.
4. **Sadarbība ar citām struktūrām** – Atsārņošanas darbos var būt nepieciešama sadarbība ar citām glābšanas dienesta grupām vai ārējām organizācijām, piemēram, veselības aprūpes iestādēm.

Vadlīniju saturs un pamatojums:

1. Atsārņošanas grupas izveide un komandiera nozīmēšana:

- **Grupas sastāvs:** Atsārņošanas grupu veido speciāli apmācīti darbinieki, kuriem ir atbilstoša pieredze un prasmes darbā ar bīstamām vielām. Grupas sastāvā ietilpst atbildīgais komandieris, darbinieki, kas veic atsārņošanas darbus, un atbalsta personāls.
- **Komandiera loma:** Atsārņošanas grupas komandieris ir atbildīgs par grupas darbu un uzdevumu izpildi. Viņam jāizvēlas pareizi darba paņēmieni atbilstoši situācijai, jāuzrauga grupas dalībnieku drošība un jānodrošina veikto darbu atbilstība normatīvajiem aktiem.
- **Norīkošanas kārtība:** Glābšanas darbu vadītājs vai darba iecirkņa vadītājs pirms grupas darba uzsākšanas norīko atsārņošanas grupas komandieri un norāda grupas dalībnieku skaitu.

2. Grupas sagatavošana un apmācība:

- **Apmācības prasības:** Visām atsārņošanas grupām jābūt apmācītām atbilstoši VUGD normatīvajiem aktiem un iekšējiem noteikumiem. Apmācībām jāietver teorētiskas zināšanas par bīstamām vielām, to ietekmi uz vidi un cilvēka veselību, kā arī praktiskās iemaņas darbā ar atsārņošanas aprīkojumu un aizsardzības līdzekļiem.
- **Pārbaudes un apmācības biežums:** Regulāras pārbaudes un atkārtotas apmācības ir nepieciešamas, lai nodrošinātu, ka grupas dalībnieki saglabā nepieciešamās prasmes un zināšanas, kas saistītas ar darbu ar bīstamām vielām.

3. Individuālie aizsardzības līdzekļi (turpmāk - IAL)

- **IAL izvēle:** Atsārņošanas grupas dalībniekiem jābūt nodrošinātiem ar atbilstošiem ķīmiskajiem aizsardzības tērpiem, elpošanas aizsardzības līdzekļiem, cimdiem un citām nepieciešamajām ierīcēm atbilstoši bīstamās vielas veidam (ķīmiskām, bioloģiskām, radioloģiskām).
- **Pārbaudes un uzraudzība:** Regulāri jāveic IAL pārbaudes, lai nodrošinātu to darba spēju un drošību. Aizsardzības līdzekļu kvalitātei un stāvoklim jābūt atbilstošiem visām normatīvajām prasībām.

4. Atsārņošanas paņēmieni un metodes

- **Fiziskā atsārņošana:** Atsārņošana var ietvert mehāniskos paņēmienus, piemēram, piesārņojuma savākšanu vai absorbciju, izmantojot īpašus materiālus (piemēram, absorbējošos paklājus).
- **Ķīmiskā atsārņošana:** Ja nepieciešams, izmanto ķīmiskos reaģentus, lai neitralizētu vai samazinātu bīstamās vielas ietekmi uz virsmām.
- **Atsārņošanas aprīkojums:** Atsārņošanas grupām jābūt nodrošinātām ar piemērotu aprīkojumu, piemēram, ūdens padošanas iekārtām, sūkņiem, smidzinātājiem, utt., kas ir piemēroti konkrētai vielai un situācijai.

5. Darba vide un drošība

- **Darba vide jāvērtē pirms darba uzsākšanas:** Pirms atsārņošanas darbu uzsākšanas ir jāveic potenciāli bīstamās zonas novērtējums, nosakot piesārņojuma līmeni un nepieciešamos drošības pasākumus.
- **Vides kontrole:** Atkarībā no vielas veida un apjoma jāveic vides kontrole, izmantojot piemērotus testus, piemēram, pH testu, lai nodrošinātu, ka atsārņošana tiek veikta atbilstoši vides aizsardzības prasībām.

6. Komunikācija un koordinācija

- **Informācijas apmaiņa:** Atsārņošanas grupas dalībniekiem jābūt apmācītiem efektīvai komunikācijai starp grupas dalībniekiem, citiem glābšanas darbiniekiem un komandas vadību. Tas ietver skaidras norādes par darba uzdevumiem un drošības pasākumiem.
- **Sadarbība ar citiem dienestiem:** Atsārņošanas grupai var būt sadarbība ar citiem dienestiem, piemēram, Neatliekamas medicīniskas palīdzības dienestu vai Valsts vides

dienestu, ka arī ar citām organizācijām, lai nodrošinātu pilnīgu un drošu uzdevuma izpildi notikuma vietā.

7. **Atsārņošanas procesa uzraudzība un novērtējums**

- **Uzraudzība:** Atsārņošanas procesam jābūt pastāvīgi uzraudzītam, lai novērstu iespējamās kļūdas un nepilnības. Tas ietver darba gaitā iegūto datu un situācijas novērtēšanu.
- **Pēc atsārņošanas novērtējums:** Pēc atsārņošanas darbiem tiek veikta darba novērtēšana, lai noteiktu, vai visi piesārņojuma līmeņi ir novērsti un vai darba vide atbilst drošības standartiem.

Diskusija

Detalizēti analizējot VUGD struktūrvienību praktisko mācību videomateriālus, kas tika izstrādāti praktisko nodarbību laikā no 2021. gada 4. oktobra līdz 16. novembrim, pēc Operatīvās Vadības Pārvaldes (turpmāk – OVP) uzdevuma, autors secināja, ka atsārņošanas grupas sastāvs dažādās struktūrvienībās būtiski atšķiras, kā arī tiek izmantotas atšķirīgas metodes atsārņošanas darbos. Analizējot VUGD iekšējos normatīvos aktus punktus, autors secināja, ka nav skaidri norādīts, kādam jābūt atsārņošanas grupas sastāvam, ņemot vērā uzdevuma specifiku un prasības. Tā rezultātā rodas nepieciešamība izstrādāt konkrētas vadlīnijas atsārņošanas grupas izveidošanai, kas veic darbus ar bīstamām vielām. Analizējot arī ar šo tēmu saistītos ārējos, VUGD metodiskos ieteikumus, informatīvos materiālus un pieejamos videomateriālus, autors ir secinājis, ka atsārņošanas grupu izveidošanai ir nepieciešamas detalizētas vadlīnijas, lai nodrošinātu drošu un efektīvu atsārņošanas darbu veikšanu notikumu vietās ar bīstamām vielām.

Integrējot autora izstrādās vadlīnijas UCAK mācību materiālos un, papildinot ar tiem VUGD iekšējos noteikumus un Metodiskos ieteikumus, organizējot un veicot atsārņošanas darbus praktisko nodarbību laikā un notikumos, tiks palielināta veicamo darbu kvalitāte, samazināti iespējamie apdraudējumi.

Secinājumi

1. Ir nepieciešams izstrādāt skaidrākas vadlīnijas atsārņošanas grupas sastāva veidošanai, lai nodrošinātu optimālu cilvēkresursu izmantošanu un darba efektivitāti, veicot darbu ar bīstamām vielām.
2. Ir nepieciešams pilnveidot mācību materiālus, lai nodrošinātu vienotu pieeju atsārņošanas darbu izpildē visās VUGD struktūrvienībās.
3. Jāpievērš lielāka uzmanība atsārņošanas paņēmieni izvēlei un pielietošanai atbilstoši piesārņojuma veidam un bīstamības pakāpei.

Literatūras avoti

1. Griškova, J. 2019. Bīstamo vielu neitralizācija, veicot amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm un aprīkojuma atsārņošanu. UCAK Kvalifikācijas darbs.
2. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta 2018. gada 21. jūnija iekšējie noteikumi Nr.22-1.12/8 “Noteikumi par darbu elpošanai nepiemērotā vidē un aizsardzības līdzekļu komplektācijas normām, remontu un ekspluatāciju”.
3. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta 2011. gada 29. septembra iekšējie noteikumi Nr.22-1.12/28 “Darba aizsardzības prasības, veicot ķīmisko avāriju likvidēšanu”.
4. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta metodiskie ieteikumi “Reaģēšanas pasākumu veikšana bīstamu ķīmisko vielu noplūdes gadījumā”.
5. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta informatīvais materiāls Profesionālā mācības tēma Nr.17 “Reaģēšanas pasākumi bīstamu ķīmisko vielu noplūdes gadījumā (uz zemes, gaisā, ūdenī). Izlūkošana, izvēršanās”.
6. World Health Organization. 2017. Chemical and Radiological Emergency Response Guidelines.

DEDZINĀŠANA – KRIMINĀLATBILDĪBAS ĪPATNĪBAS

Ilze Sokolovska
Valsts policijas koledža

Ievads

“Dedzināšana” kā patstāvīgs termins nav iekļauts krimināllikuma normās. To lieto, raksturojot noziedzīga nodarījuma objektu, kā arī noziedzīga nodarījuma objektīvo apstākļu, t.i., objektīvās puses izpausmi. Kriminālatbildība ir paredzēta par ļaunprātīgu dedzināšanu vai dedzināšanu aiz neuzmanības nevērīgi rīkojoties ar uguni.

“Ugunsgrēks” - terminu izmanto izmeklēšanā, piemērojot kriminālprocesuālo normu kopumu. “Ugunsgrēku” varētu uzskatīt par notikušas dedzināšanas rezultātu vai sekām. Lai noskaidrotu ugunsgrēka iemeslu nepieciešams precīzi noteikt, kādas intereses ir apdraudētas noziedzīga nodarījuma rezultātā. Precīza noziedzīga nodarījuma grupas objekta noteikšana ir pamats situācijas izpētei un juridiskās kvalifikācijas noteikšanai.

Kriminālatbildības pamats noteikts Krimināllikuma vispārīgās daļas 1. panta pirmajā daļā, un tieši: “pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi Krimināllikumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.” (Krimināllikums, 1999).

Veicot fiksētās ugunsgrēku, statistikas izpēti, izsekojama stabila gadījumu tendence, un proti, 2020. gadā Latvijā notika 6970 ugunsgrēki, bojā gāja 84 cilvēki, to skaitā 1 bērns; 2021. gadā Latvijā 6717 ugunsgrēki, bojā gāja 102 cilvēki; 2022. gadā Latvijā 6777 ugunsgrēki, bojā gāja 76 cilvēki, to skaitā 2 bērni (www.stat.gov.lv). Minētais norāda uz faktu, ka katrā no situācijām ir saskatāma noziedzīga nodarījuma esamība, kas pirmstiesas izmeklēšanas laikā noskaidrojama kriminālprocesa ietvaros.

Krimināllikumā analizējam trīs kategoriju normas, kas vistiešāk raksturo kriminālatbildību par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar dedzināšanu. Tās iekļautas Krimināllikuma XI nodaļā - “Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi”, XIII nodaļā - “Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu” un XX nodaļā - “Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību.” (Krimināllikums, 1999.) Piemērojot Krimināllikumu praksē, veicot noziegumu izmeklēšanu, dedzināšana kā rīcība var būt saistīta ar cita noziedzīga nodarījuma slēpšanu. Šajās situācijās dedzināšana ir nozieguma slēpšanas paņēmiens, pierādījumu iznīcināšana, un tieši neattiecas uz minētajiem grupas objektiem.

Autore norāda, ka kriminālatbildība par dedzināšanu, ļaunprātīgu vai neuzmanīgu rīcību ar uguni ir vēsturiski izsekojama. Kā, piemēru min, 1933. gada Sodū likuma nodaļu: XIV nodaļu “Sabiedriskās drošības aizsardzības noteikumu pārkāpšana.” (Sodū likums, 1933) kurā iezīmējas kriminālatbildības iespējamība par noteikumu pārkāpumiem, kas rada apdraudējumu sabiedrībai rīkojoties ar uguni.

“XIV nodaļai raksturīga ir tā nodarījumu grupa, kas izdarīti neizpildot nosacījumus par publisku (sabiedrisku) drošību pret t.s. spridzināmām, šaujāmām, ātri degošām vielām, spridzekļiem un pat vienkārši pret uguni, kam izplatīšanās ātruma un apmēru dēļ ir *stichisks* spēks. Šī neizpildīšana pastāv rīcībā ar minētām vielām: a) bez pienācīgas atļaujas vai b) neievērojot pastāvošos nosacījumus”(Mincs,1939). 1939.gada Krimināllikuma komentārā tiek izmantots vārds *stichisks*, kura nozīme ir atbilstoša vārdam “Stihisks”, tāds kas rodas pēkšņi (<https://www.letonika.lv>).

Autore skaidro, vēsturiski 1933. gada Sodū likumā bija iekļautas normas, kas paredzēja atbildību par dedzināšanu kā objektīvās puses izpausmi. (Sodū likums, 1933). Kā piemēru min “Jelgavas Apgabaltiesas 1939. gada 11. oktobra Spriedums par personas «K.G», kas tika apsūdzēts pēc Sodū likuma 538. panta, t.i. par «to, ka «K.G» 1938. gada 9. maijā pēc Noteikumos par meža aizsardzību pret ugunsgrēkiem 8. pantā paredzētā laikā, aizdedzinājis savā cirmsmā, valsts mežā salasītos zarus, caur kādu viņa neuzmanību, ceturtā dienā pēc ugunscura sakuršanas, 13.maijā, valsts mežs aizdedzies un izdedzis 20ha platībā. (1940.gada

27.janvāris, Senāts Kriminālā kasācija departaments, Lieta Nr.29". (<https://www.archiv.org.lv/senats/index.php?id=3&kopa=1>). 1933.gada Sodu likuma 538.pants paredz: "kas aiz neuzmanības bojājis 532.panta otrajā daļā vai 533.pantā minētu priekšmetu aizdedzinot, spridzinot vai applūdinot, ja par noteikumu pārkāpšanu attiecībā uz neuzmanības ievērošanu apejoties ar uguni vai spridzināmām vielām nedraud bargāks sods, sodāms ar arestu vai naudas sodu ne augstāku par pieci simti latiem". (Sodu likums, 1933). 1933.gada Sodu likuma 532.pants un 533.panta saistīts ar svešas mantas bojāšanu, un tieši, 1933.gada Sodu likuma 532.pants iekļauj svešas mantas bojāšanu aizdedzinot svešu mežu. (Sodu likums, 1933).

Autore norāda, ka minētais piemērs precīzi iezīmē normu vēsturisko pāreju, kas spēkā esošajā Krimināllikumā ir iekļauta XI nodaļā – "Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi". Protams, arī šai nodaļai ir bijuši dažādi attīstības posmi, kas rezultējušies minētās Krimināllikuma nodaļas redakcijā.

Darba mērķis

Pētīt ar dedzināšanu saistītu noziedzīgu nodarījumu kriminālatbildības īpatnības. Norādīt problēmjautājumus. Apskatīt pielietojumu praksē.

Materiāli un metodes

Darbā izmantotas tiesību normu iztulkošanas metodes: gramatiskā, sistēmiskā, vēsturiskā, kā arī vispārīgās pētniecības metodes: analīze, salīdzināšana. Izmantota normatīvā regulējuma bāze, zinātniskā literatūra, judikatūras materiāli.

Krimināllikumā ir paredzētas vairākas normu grupas, kas saistītas ar dedzināšanu. Atšķirība starp tām ir saistīta ar apdraudēto interesi, jeb grupas objektu. Krimināltiesību teorijā grupas objekts tiek definēts, kā noteiktu, vienotu interešu apdraudējums. Grupas objekta izpausmes veidi, jeb tiešie objekti aprakstīti jau konkrētajā normā. "Grupās nozieguma objekts ir tādas pašas vai viena veida savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud vesela nozieguma grupa" (Krastiņš, 1995).

Kā pirmo apdraudējuma grupu, kas saistīta ar dedzināšanu autore norāda Krimināllikuma XI nodaļā paredzēto - "Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi". Normas, kurās apkopotas apdraudētās intereses, kas vērstas pret dabas vidi. Tas nozīmē, ka noziedzīgu nodarījumu rezultātā tiek apdraudēta daba vai dabas vides intereses, kas var izpausties kā dabas vides ilgtermiņa izmantošanas, saglabāšanas, atjaunošanas funkciju apdraudējums. Dedzināšana kā kriminālsodāma rīcība, iekļauta divos minētās nodaļās pantos, un tieši, saistītos ar meža dedzināšanu, gan kā ļaunprātīga, gan kā dedzināšana aiz neuzmanības. Šajā gadījumā dedzināšana primāri ir saistīta ar konkrētam, tiešajam objektam nodarītu kaitējumu, kas iekļauts normas nosaukumā. "Tiešais nozieguma objekts ir tās intereses, ko apdraud konkrēta nozieguma veids. Nozieguma tiešajā objektā ietilpst tā konkrētā interese vai vairākas savstarpēji saistītas intereses, kuras reāli apdraud bīstams nodarījums, un tāpēc tās aizsargā konkrēta krimināltiesiska norma" (Krastiņš, 1995). Atbilstoši sadaļai "Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi" Krimināllikumā ir iekļauti divi panti, kuros kriminālatbildība iestājas saistībā ar dedzināšanu, un tieši Krimināllikuma 107. pants. "Meža dedzināšana" un 108. pants. "Meža iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības" (Krimināllikums, spēkā no 01.04.1999). Pamatojoties uz Valsts mežā dienesta sniegto informāciju 2023. gadā, ļaunprātīga meža dedzināšana tika konstatēta 48 gadījumos, bet neuzmanīga rīcība ar uguni, kas novedusi pie mežadeģšanas 165.gadījumos. (https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_NOZ__ME__MEU/MEU010/table/tableViewLayout1/).

Kriminālatbildība paredzēta:

Krimināllikuma 107. pantā: "Meža dedzināšana":

- (1) Par meža tīšu aizdedzināšanu —
soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.
- (2) Par tādām pašām darbībām, ja ar tām radīts būtisks kaitējums, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par tādām pašām darbībām, ja tās vainīgā neuzmanības dēļ izraisījušas cilvēka nāvi vai citas smagas sekas, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

(13.12.2012. likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 17.12.2020. likumu, kas stājas spēkā 01.01.2022.) (Krimināllikums,1999.)

Krimināllikuma 107. panta izpratnē kaitējums tiek nodarīts, veicot meža aizdedzināšanu. Seku iestāšanās nav nepieciešama, un nozieguma mērķis ir sasniegts ar pašu darbību, kas vērsta pret konkrētām interesēm. Meža aizdedzināšanas metodēm nav nozīmes, un tās neietekmēs kvalifikāciju. Tajā pašā laikā Krimināllikuma 107. pants ir kvalificēts sastāvs, jo panta otrajā un trešajā daļā ir nepieciešama konkrēta kaitīga seku iestāšanās, kas raksturojas kā būtisks kaitējums un īpašs apstākļi cilvēka nāve vai citas smagas sekas. Jāatzīmē, ka kvalificējošās pazīmes ir raksturīgas attieksmei tieši pret sekām nevis pret pašu rīcību, Līdz ar to trešajā daļā ir norādītas darbības, kas izpaužas kā neuzmanības forma.

“Krimināllikuma 107. panta otrajā daļā ir paredzēts meža dedzināšanas kvalificēts sastāvs, ja ar to radīts būtisks kaitējums, bet panta trešajā daļā paredzēts īpaši kvalificējošs apstākļi, ja meža dedzināšana izraisījusi cilvēka nāvi. Abi šie kvalificējošie apstākļi ir izteikti ar vērtējuma jēdzieniem - būtisks kaitējums un smagas sekas, kuru saturs tiek atklāts likumā, krimināltiesību teorijā un tiesu praksē.” (Krastiņš, 2022).

Būtiski atzīmēt, ka Krimināltiesību izpratnē runājam par normu, kuras piemērošanā ir jāveic atsauce uz citu normatīvo aktu. “Meža likums” nosaka, kas konkrētajā situācijā ir uzskatāms par tiešo objektu. “Meža likuma” 51. panta septītais punkts nosaka, ka: “Par ugunsdrošības prasību pārkāpšanu meža zemē piemēro brīdinājumu vai naudas sodu fiziskajai personai, līdz septiņdesmit naudas soda vienībām, bet juridiskajai personai — no četrpadsmit līdz simt četrdesmit naudas soda vienībām” (Meža likums, 2000). Tas nozīmē, ka kriminālatbildība neiestājas.

108. pants. “Meža iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības”

(1) Par meža nogabala iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, nevērīgi rīkojoties ar uguni vai citādā veidā, ja ar to radīts būtisks kaitējums, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par tādām pašām darbībām, ja tās, izraisījušas cilvēka nāvi vai citas smagas sekas, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu. (Krimināllikums, 1999).

Autore skaidro, ka atšķirībā no iepriekšējās kvalifikācijas Krimināllikuma 108. pants paredz nevērīgu rīcību ar uguni, ne tīšu darbību kā subjektīvās puses izpausmi, bet neapzinīgu, neapdomīgu, neuzmanīgu, nolaidīgu, paviršu un citu rīcību. Krimināllikuma 108.p.pantā “dedzināšana” ir objektīvās puses izpausme, kas raksturo nozieguma izdarīšanas veidu. Krimināllikuma 108. panta piemērošana ir saistīta ar citiem normatīvajiem aktiem, tai skaitā, jau pieminēto “Meža likumu”, kā arī Ministru kabineta 2016. gada 19.aprīļa “Ugunsdrošības noteikumiem”. “Ugunsdrošības noteikumos” paredzētas ugunsdrošības prasības mežos, kā arī paredzēti noteikumi, kas ir jāievēro Latvijas meža zemēs, lai novērstu meža ugunsgrēku izcelšanās iespēju.” (Krastiņš, 2022).

Autore secina, ka Krimināllikuma XI nodaļā - “Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi” dedzināšana saistīta ar konkrētu objektu mežu. Lai pareizi kvalificētu noziedzīgu nodarījumu ir, jāspēj nošķirt tīšu meža aizdedzināšanu no neuzmanīgās rīcības. Krimināllikumā paredzētajām normām ir raksturīga dispozīcijas izveide, kas balstīta uz citu normatīvu aktu, tas ir, blanketā dispozīcija.

Otra, Krimināllikumā paredzētā noziedzīgu nodarījumu kategorija, kas saistīta ar dedzināšanu ir Krimināllikuma XVIII nodaļā paredzētie noziedzīgie nodarījumi - "Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu" (Krimināllikums, 1999). Minētajā sadaļā dedzināšana atspoguļota divās normās, kas saistītas ar mantas bojāšanu kā tīšu rīcību un neuzmanības formu. Minētās normas dedzināšanu iekļauj kā objektīvās puses izpausmi. Atšķirībā no iepriekš minētās sadaļas – "Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi", dedzināšana netiek iekļauta objekta raksturojumā, bet tieši norāda uz darbības veidu. Nozieguma rezultātā, kas saistīts ar dedzināšanu ir iespējama mantas bojāšana. Dedzināšana raksturo noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi.

"Nozieguma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada vai var radīt bīstamas izmaiņas apkārtējā ārējā dzīvē... Nozieguma objektīvā puse ārēji var izpausties kā darbība. Krimināltiesiskā nozīmē darbība ir personas aktīva, bīstama un prettiesiska uzvedība, kas pauž šīs personas apzinātu gribu, un tā vērsta pret nozieguma objektu, nodarot vai radot draudus nodarīt kaitējumu ar krimināllikumu aizsargātām interesēm... citos nozieguma sastāvos objektīvā puse raksturota kā bezdarbība. Krimināltiesiskā nozīmē bezdarbība ir apzināta personas gribai atbilstoša pasīva, bīstama un prettiesiska uzvedība..." (Krastiņš, 1995).

Kriminālatbildība paredzēta Krimināllikuma 185. pantā: "Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana".

(1) Par svešas mantas tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par svešas mantas tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu, ja tā izdarīta ar dedzināšanu vai citādā vispārbīstamā veidā vai ja tā, izdarīta lielā apmērā, vai ja tās rezultātā vainīgā neuzmanības dēļ iestājusies cilvēka nāve, vai izraisītas citas smagas sekas, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz desmit gadiem un ar probācijas uzraudzību uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās. (Krimināllikums, 1999).

Analizējot Krimināllikuma 185. panta dispozīciju, autore skaidro, ka dedzināšana kā kaitīga darbība ir iekļauta 185. panta otrajā daļā. Pirmā daļa norāda uz noziedzīgā nodarījuma priekšmetu, apraksta kriminālsodāmu rīcību. Otrā daļa jau ietver mantas tīšas iznīcināšanas, vai bojāšanas kvalificētu sastāvu, un tieši, ja izdarīts ar dedzināšanu vai citādā vispārbīstamā veidā; ja tā izdarīta lielā apmērā; ja tās rezultātā vainīgā neuzmanības dēļ iestājusies cilvēka nāve, vai izraisītas citas smagas sekas (Krimināllikums, 1999). "Ar dedzināšanu jāsaprot jebkāda darbība, kas izraisa svešas mantas aizdegšanos. Ar mantas iznīcināšanas vai bojāšanas citādu vispārbīstamu veidu jāsaprot, piemēram, spridzināšana, plūdu vai zemes nogrūvuma izraisīšana, radioaktīvo un citu bīstamu vielu vai indes pielietošana u.tml., kas to izmantošanas procesā var nozīmīgi apdraudēt cilvēku dzīvību un veselību, lielas materiālās vērtības, apkārtējo vidi u.c." (Krastiņš, 2022). Veicot prakses izpēti autore analizē tipisku svešas mantas iznīcināšanas gadījumu.

2024. gada 10. aprīlī Kurzemes rajona tiesa Lietas Nr.19220239023 Spriedumā, kurā persona atzīta par vainīgu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā pēc Krimināllikuma 185. panta otrās daļas, norādīta uz sekojošiem apstākļiem: "Laikā no 2023. gada 31. augusta plkst.21.17 līdz 2023. gada 1. septembrim plkst.00.20, izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā, /pers. C/, būdams alkohola un narkotisko vielu ietekmē, ieradās daudzdzīvokļu mājā /adrese/, kur aiz greisirdības pret dzīvokli /adrese A/ dzīvojošo personu, izmantojot līdzīgi paņemtos sērkokļus, tīši aizdedzināja minētā /Nosaukums A/ piederošā dzīvokļa ieejas 900x2100 mm izmēra ārdurvis, kā rezultātā minētās ārdurvis 423,50 euro vērtībā faktiski tika iznīcinātas, tas ir, padarītas nederīgas lietošanai pēc nozīmes. Tādā veidā /pers. C/ tīši ar dedzināšanu iznīcināja svešu mantu, nodarot cietušajai /Nosaukums B/ materiālu kaitējumu. 2023.gada 1.septembrī, laikā no plkst.00.57 līdz plkst.04.18, izmeklēšanā precīzi nenoskaidrotā laikā, /pers. C/, būdams alkohola un narkotisko vielu ietekmē, ieradās daudzdzīvokļu mājā /adrese/, kur aiz greisirdības pret dzīvokli /adrese A/ dzīvojošo /pers. E/, izmantojot apstākli, ka pēc iepriekš izraisīta ugunsgrēka seku likvidācijas minētā dzīvokļa ieejas durvis nebija aizslēgtas, iegāja

/Nosaukums A/ piederošajā dzīvoklī /adrese A/, kur, izmantojot līdzīgi paņemtos sērkokļus, tīši aizdedzināja dzīvokļa dzīvojamajā istabā esošu dīvānu, kā arī uz grīdas esošu matraci, tādējādi tīši izraisot ugunsgrēku. Tā rezultātā tika iznīcināta manta, tas ir, padarīta nederīga lietošanai...” (ECLI:LV:KURT:2024:0410.19220239023.2.S). Minētais piemērs raksturo noziedzīga nodarījuma esamību – subjektīvo un objektīvo apstākļu kopumu, pamatojoties uz kuriem Tiesa izdarījusi attiecīgos secinājumus. Šajā gadījumā, dedzināšana izpaužas kā darbība ar kuras palīdzību persona “C” realizēja savu noziedzīgo nodomu.

Kriminālatbildība paredzēta Krimināllikuma 186. pantā: “Mantas iznīcināšana un bojāšana aiz neuzmanības”

(1) Par svešas mantas iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, nevērīgi rīkojoties ar uguni vai citādā vispārbīstamā veidā un ja tā rezultātā radīts būtisks kaitējums, —

soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(2) Par svešas mantas iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, ja tās rezultātā iestājusies cilvēka nāve, vai izraisītas citas smagas sekas, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par svešas mantas iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, ja tās rezultātā iestājusies divu vai vairāku cilvēku nāve, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu. (Krimināllikums, 1999).

Autore norāda, ka minētās normas tiešais objekts ir cietušā mantiskās intereses. Manta var būt iznīcināta vai bojāta. Atšķirībā no 185. panta Krimināllikuma 186. panta 1.daļā nozieguma objektīvā puse ir svešas mantas iznīcināšana vai bojāšana, nevērīgi rīkojoties ar uguni vai citādā vispārbīstamā veidā, ja ar to radīts būtisks kaitējums. Būtisks kaitējums kā kvalificējoša pazīme norādīts 1998. gada 15. oktobra likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23. pantā. Un tieši: “Atbildība par Krimināllikumā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā iestājušās kādas no minētajām sekām :

1) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses;

2) nodarīts mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu;

3) ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses.

(3) Noziedzīgo nodarījumu rezultātā ar likumu aizsargāto interešu apdraudējuma kritērijus var noteikt šā likuma pielikumos.” (Likums Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību, 1998).

Krimināllikuma 186. pantā izpratnē atbildība iestājas par svešas mantas iznīcināšanu vai bojāšanu, neuzmanīga rīcība rezultātā (darbība vai bezdarbība). Tā ir – nolaidība, bezatbildība, neapdomīga, pavirša un citāda rīcība, kas var izraisīt arī smagas sekas.

Veicot normas analīzi, autore norāda, ka grozījumi tika veikti 2020. gada 5. jūlijā, kuru rezultātā Krimināllikuma 186. panta pirmās daļas dispozīcija tika papildināta: “un ja tā rezultātā radīts būtisks kaitējums”. (Krimināllikums, 1999). Šajā sakarā īpaša nozīme personas saukšanai pie kriminālatbildības ir būtiska kaitējuma konstatācijas fakts atbilstoši likumam Par krimināllikuma spēkā stāšanos un piemērošanas kārtību. Runa ir par samērīguma principu atbilstoši nodarītajam kaitējumam.

Autore secina, ka Krimināllikuma XVIII nodaļā paredzētie noziedzīgie nodarījumi – “Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu” dedzināšana saistīta ar noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi. Dedzināšana izpaužas kā pazīme, veids, kurš rezultātā cietušai pusei nodarīts mantisks kaitējums. Dedzināšana var būt tīša rīcība, kā arī bezatbildīgas uzvedības forma, ja nodarīts

būtisks kaitējums. Autore norāda, uz kvalifikācijas izpratni piesaistot vēl vienu normatīvo aktu, un tieši, likumu Par krimināllikuma spēkā stāšanos un piemērošanas kārtību.

Trešā, Krimināllikumā paredzētā noziedzīgu nodarījumu kategorija, kas saistīta ar dedzināšanu ir XX nodaļā: “Noziedzīgi nodarījumu pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību” (Krimināllikums, spēkā no 1999). Šajā nodaļā ir iekļauta norma, kas visciešāk saistīta ar ugunsdrošības apdraudējumu. Tie ir: Krimināllikuma 238. pants “Ražošanas drošības un tehniskās disciplīnas noteikumu pārkāpšana” un 240. pants “Ugunsdrošības noteikumu pārkāpšana”.

Tēmas kontekstā autore apskata un analizē Krimināllikuma 240. pantu. Minētā kvalifikācija paredz kriminālatbildību par – “Ugunsdrošības noteikumu pārkāpšana”.

(1) (Izslēgta ar 13.12.2012. likumu)

(2) Par ugunsdrošības noteikumu tīšu pārkāpšanu, ja to izdarījusi persona, kura ir atbildīga par šo noteikumu ievērošanu, un ar to radīts būtisks kaitējums — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu.

(3) Par ugunsdrošības noteikumu tīšu pārkāpšanu, ja to izdarījusi persona, kura ir atbildīga par šo noteikumu ievērošanu, un ja tā, izraisījusi smagas sekas, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz pieciem gadiem.

(4) Par ugunsdrošības noteikumu tīšu pārkāpšanu, ja to izdarījusi persona, kura ir atbildīga par šo noteikumu ievērošanu, un ja tā, izraisījusi divu vai vairāku cilvēku nāvi, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz astoņiem gadiem, atņemot tiesības uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku līdz desmit gadiem. (Krimināllikums, spēkā no 1999).

Krimināllikuma izpratnē kriminālatbildība iestājas par apdraudējumu ugunsdrošībai, ar ko saprot 2002. gada 24. oktobrī Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likumā un citos normatīvajos aktos noteiktās prasības ugunsdrošības jomā.

Objektīvās puses izpausme ir ugunsdrošības noteikumu pārkāpšana, darbībā vai bezdarbībā neievērojot normatīvo aktu prasības, un tieši, Latvijas Republikas 2002. gada 24. oktobra Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likumu, Ministru kabineta 2016. gada 19. aprīļa noteikumus Nr.238 “Ugunsdrošības noteikumi”.

Autore skaidro, ka līdzīgi kā meža dedzināšanas gadījumā, normu raksturo blanketā dispozīcija. Kriminālatbildība iestājas attiecīgi citu, saistītu normatīvu aktu neievērošanas gadījumā. Minētās kvalifikācijas piemērošanā būtiska nozīme ir subjektīvo apstākļu izpētei. Subjektīvie apstākļi iekļauj noziedzīga nodarījuma subjektu un subjektīvo pusi. Krimināltiesību teorijā noziedzīga nodarījuma subjekts ir: “Nozieguma subjekts ir noziegumu izdarījusi pieskaitāma fiziska persona, kura sasniegusi krimināllikumā paredzētu vecumu, un līdz ar to viņu par izdarīto noziegumu var saukt pie kriminālatbildības ...Nozieguma subjekta pazīmes ir pieskaitāmība un vecums, no kura iestājas kriminālatbildība ...Krimināltiesību teorijā izdala speciālā nozieguma subjekta jēdzienu. Tās ir personas, kuras var būt tikai par noteiktu noziegumu kategoriju vai noteikta veida nozieguma subjektu (Karstiņš, 1995). Subjektīvā puse “Nozieguma subjektīvās puses saturu atklāj personas psihiskā attieksme pret viņas izdarīto bīstamo darbību vai bezdarbību un bīstamajām sekām” (Karstiņš, 1995).

Krimināllikuma 240. panta izpratnē subjektīvā puse izpaužas kā tīša, apzināta rīcība ugunsdrošības noteikumu pārkāpšanā. Persona apzinās savas noziedzīgās darbības raksturu, tīši pārkāpj ugunsdrošības noteikumus, un apzināti tā rīkojas. Attieksme pret sekām, kas var izpausties, kā cilvēka nāve vai kaitējums veselībai ir neuzmanības formā.

Veicot Krimināllikuma 240. panta kvalifikācijas izpēti, autore norāda uz situāciju, kas veidojas praksē. Krimināllikuma 240. panta izpratnē ir nepieciešams noskaidrot par ugunsdrošību atbildīgo personu, tas ir noziedzīga nodarījuma izdarītājs, subjekts. Pamatojoties

uz Ugunsdrošības noteikumu 1. panta 1.punktu: “atbildīgā amatpersona — Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likuma 9. pantā noteiktais tiesību subjekts” (Ministru kabineta noteikumi, Nr.238). Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likuma 9. pantā noteikts, ka:

“(1) Par ugunsdrošību objektā ir atbildīgs ēkas, būves, to daļu vai zemesgabala īpašnieks (valdītājs) vai pārvaldnieks, ja tas, paredzēts pārvaldīšanas līgumā, bet iznomātā (izīrētā) vai lietošanā nodotā ēkā, būvē, to daļās vai zemesgabalā par ugunsdrošību ir atbildīgs nomnieks (īrnieks) vai cits lietotājs, ja tas paredzēts līgumā.

(2) Vairākām personām iznomātā vai lietošanā nodotā ēkā, būvē, to daļās vai zemesgabalā par koplietošanas ugunsdrošības inženiertehnisko sistēmu un aprīkojuma ekspluatāciju atbilstoši ražotāja tehnisko noteikumu un ugunsdrošību regulējošu normatīvo aktu prasībām ir atbildīgs ēkas, būves, to daļu vai zemesgabala īpašnieks (valdītājs) vai pārvaldnieks, ja tas paredzēts pārvaldīšanas līgumā.” (Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likuma, 2003.) Līdz ar to, lai personu sauktu pie kriminālatbildības ir nepieciešams noskaidrot, ka persona kā subjekts atbilst Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likuma 9.panta prasībām.

Autore secina, ka Krimināllikuma XX nodaļā paredzētie noziedzīgie nodarījumi- “Noziedzīgi nodarījumu pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību” dedzināšana saistīta ar noziedzīga nodarījuma subjektīvajām pazīmēm. Noziedzīgā nodarījuma subjekta rīcību un attieksmi pret izdarīto. Tā ir atbildīgās personas tīša rīcība Ugunsdrošības noteikumu neievērošanā cēloņsakarībā ar kaitīgu seku iestāšanos.

Secinājumi

1. Dedzināšana kā patstāvīgs jēdziens nav iekļauta Krimināllikuma normās. Izpaužas atkarībā no noziedzīga nodarījuma veida, to raksturo objektīvās un subjektīvās pazīmes.
2. “Ugunsgrēks”- terminu izmanto izmeklēšanā, piemērojot kriminālprocesuālo normu kopumu, ko krimināltiesībās varētu uzskatīt par notikušas dedzināšanas rezultātu vai sekām.
3. Krimināllikumā paredzētie apdraudējuma veidi, kas saistīti ar dedzināšanu:
 - Grupas objekts (Krimināllikuma XI nodaļa) – “Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi”.
 - Grupas objekts (Krimināllikuma XIII nodaļa) – “Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu”.
 - Grupas objekts (Krimināllikuma XX nodaļa) – “Noziedzīgi nodarījumi pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību”.
4. Krimināllikuma XI nodaļā – “Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi” dedzināšana saistīta ar konkrētu objektu – mežu. Svarīga ir atpazīt, tīšu meža aizdedzināšanu no neuzmanīgās rīcības. Krimināllikumā paredzētajām normām ir raksturīga dispozīcijas izveide, kas balstīta uz citu normatīvu aktu, tas ir, banketā dispozīcija.
5. Krimināllikuma XVIII nodaļā – “Noziedzīgi nodarījumi pret īpašumu” dedzināšana saistīta ar noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi. Dedzināšana izpaužas kā pazīme, veids, kurš rezultātā cietušai pusei nodarīts mantisks kaitējums. Dedzināšana var būt tīša rīcība, kā arī bezatbildīgas uzvedības forma, ja nodarīts būtisks kaitējums. Kvalifikācijas izpratne saistīta ar likumu - “Par krimināllikuma spēkā stāšanos un piemērošanas kārtību”.
6. Krimināllikuma XX nodaļā – “Noziedzīgi nodarījumu pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību” dedzināšana saistīta ar noziedzīga nodarījuma subjektīvajām pazīmēm. Dedzināšana izpaužas kā atbildīgās personas tīša rīcība Ugunsdrošības noteikumu neievērošanā cēloņsakarībā ar kaitīgu seku iestāšanos.

Literatūras avoti

1. Krastiņš, U., Liholaja, V. Krimināllikuma komentāri, otrā daļa, Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022.
2. Krastiņš, U., Liholaja, V., Hamkova, D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2023.
3. Krastiņš, U. Mācība par noziedzīga nodarījuma sastāvu. Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.
4. Krimināllikums, 01.04.1999.

5. Kriminālprocesa likums, 21.04.2005.
6. Kurzemes rajona tiesas SPRIEDUMS –
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/eclinolemumi/ECLI:LV:KURT:2024:0410.192202390>
23.2.S
7. Likums Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību, 15.10.1998.
8. Meža likums, 17.03.2000.
9. Ministru kabineta 2016. gada 19. aprīļa noteikumi Nr.238 “Ugunsdrošības noteikumi”.
10. OSP. 2024. Meža ugunsgrēku cēloņi. MEU010.
11. Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likums, 24.10.2002.
12. Senāta sprieduma biroja materiāli. Latvijas Nacionālais arhīvs –
<https://www.archiv.org.lv/senats/index.php?id=3&kopa=1>
13. Sodu likums, 24.04.1933.
14. Stihisks. Tildes birojs –
<https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?r=10621033&q=nelaime&cid=658091&g=2>